

Psikiatrikoak: Sendategi ala sedantegi?

Tasio, komikigilea:
“Nahi dudanarekin sar
naiteke eta gainera
ordaindu egiten didate”

**Euskara surfisten
argotean**

ARGIA

ARGIA

2008ko urriaren 5a | LXXI. urtea | 2.153 zenbakia | 3,70 euro

www.argia.com Euskal Herriko astekaria

Daniel Innerarity

2008ko Eusko
Ikaskuntza Saria

**“Amorratzen nau egoera berrietara
egokitu beharraren leloak”**

ONGIETORRI ARGIAra

ARGIAAn ateak zabalik
dauzkagu zuretzat.
Aldizkaria nola egiten dugun
ikusi nahi baduzu bidaliezaguzu
mezu bat gunea@argia.com
helbidera eta zurekin
harremanetan jarriko gara.

ARGIA

- 4 Deabruaren abokatua: Marko Armspach.**
Sustrai Colina.

Pertsonaia

- 11 Javier Etayo, Tasio: "Masa bati gauza konplikatuak esplikatzan saiatzea hanka sartzea da".**
Sustrai Colina.

Gaiak

- 16 Fernando Txueka. "Elkano Errenazimenduko gizona izan zen".**
Urko Apaolaza.

Juan Sebastian Elkano.

Iritzia

- 18 Juanjo Ollasagarre. Ttakun (h)errenka.**
Hollywood eta gu.
- 19 Asisko Urmeneta. Gora Pro Nobis.**
- 20 Xabier Mendiguren Elizegi.**
Udazken sindromea.
- Andoni Mujika. Kooperatibak.**
- 21 Ekai Txapartegi.**
Euskalgintza eta herrigintza.
- Joxemari Ostolaza. Joan zen uda.**
- 22 Bertso berriak. Uda soinuei adio.** Andoni Egaña.

Yorick liburu denda.

Erdiko kaiera

- 26 Denbora-pasak.** Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
- 27 Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
- 30 Ezpalak.** Jon Torner.
- 31 Abarrak.** Gorka Bereziartua eta Mikel Garcia.
- 32 Ihesi: Ezkio-Itsaso, dolare zaharrak sorgindurik.**
Gorka Azkarate.
- 34 Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 42 Zergatik igotzen da petrolioaren prezioa?**
Juan Mari Arregi.
- 46 Bero-beroan.** Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.
- 48 Net hurbil. Londresen igarri da gerrikoa estutzea modan dagoela.** Pello Zubiria.

6 | Ospitale psikiatrikoak | Izaskun Jauregi

Eromena tratatzeko metodo eta estrategia desberdinak erabili ditugu historian, baina gaixoak gizartetik aldendu eta aparteko egoitzetan sartuta edukitzea izan da ohiko soluzioa. Egun, oraindik, ospitale psikiatrikoak dira konponbide nagusia, baina hori al da onena? Eta prest egongo al ginateke gauzak aldatzeko?

23 | Yorick liburu denda, antzerkiaren habia | Oier Guilan

44 | Surfa eta euskara 50 | Azkena

Onintza Irureta

Jose Ignazio Ansorena

37 | Daniel Innerarity | Mikel Asurmendi

Denbora du kezka pentsalari honek eta politika berri ahal izateko denborari buruzko gogoeta eskaini digu. Politikaren eta gizartearen etorkizuna ez da samurra; berak, hala ere, eszeptizismo optimistaren alde egiten du.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbine Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Lander Arbelaitz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Aloña Sorraluze. Sustapena: Esti Parada. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua. Administrazioa: Marijo Aiertza, Maider Lizarazu, Mari Karmen Loiarde.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpidetza@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro, Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Dani Blanco.

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera ➤

euskaraz
bai

kutxa

“Ahal banu, buruarekin marraztuko nuke”

Marko Armspach | Beleta bat buruan

Bileretan marrazten baino denbora gehiago pasatzen duen marrazkilaria. Bizitza bat marrazkitan, isilik dagoenean. Marrazki bizidun bat, hizketan hasten denean.

SUSTRAI COLINA

Argazkia: Dani Blanco

Leienda herrikoia. Marrazkilaria=ikasle txarra.

Marrazkiak ematen dizu indar bat behar dituzun ikasgaietan zentratzeko eta besteez paso egiteko. Horrek ez du esan nahi ikasle txarrak garenik. Baina zertarako behar du matematika marrazkilaria batek?

Napartheid-eko marrazkilaria izateko!

Napartheid bonba bat zen, beti irakiten zegoen marmita bat. Ongi bizitzea eta gauzak ongi egitea ziren gure helburu bakarrak. Orduko gehienak oraindik hemen gaude. Ez da kasualitatea.

Euskal Herrian marrazkilaria ofizioa zuek prestigioatu duzuela sinestea ere...

Gurea ez da serbilleta mutur batean mamarra txoak egitea. Nire lanen zerrenda egiten badituz, eta nire begi-zuloak ikusten badituzu, ofizio serioa dudala ohartuko zara.

Futbolariarena ere ofizio serioa omen da eta...

Aizu, gu ere lesionatzen gara! Sei hilabete egon naiz ezin marraztuz, minaren minez, urte askotan gehiegi marraztu dudalako. Orain ulertu dut gehiago pentsatu behar dudala eta gutxiago marraztu.

Kar, kar, kar, kar!

Ez dakit zergatik, eta ez dakit nolaz, baina marraztea obsesioa da niretzat. Marrazkilaria konpulsioa naiz, gaixoa ia. Ez naiz gelditzen. Psikoanalista bat behar nuke marrazteak zer hutsune betetzen didan jakiteko!

Nik zure marrazkiak burutik paperera zenbat aldatzen diren jakin nahi nuke.

Sobera. Eskua tresna da, eta espero duzu buruan duzuna ahal bezain ongi erreproduzitu duela. Baina, ahal banu, buruarekin marraztuko nuke.

Marrazten hasi aurretik argitaratuko duzula segurtatuko zenukeela, alegia.

Argitaratzea pastel gaineko ginda da. Gauzak niretzat egiten ditut, egin dudana harro egoteko. Argitaratzeko lan egitea gurdia idien aurretik jartzea litzateke!

Zergatik autozentsuratzen zara, orduan?

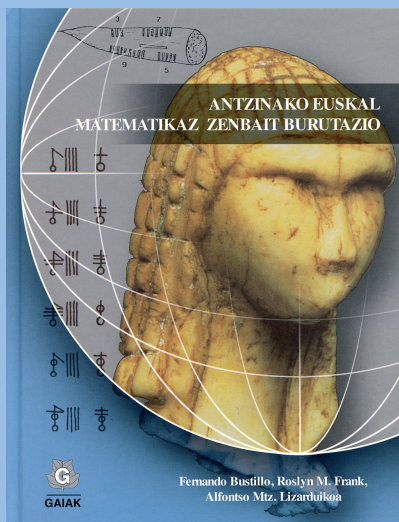
Ezjakintasunez. Noraino helduko nintzateke autozentsuratuko ez banintz? Noren errua litzateke? Nirea? Editorearena? Publikoarena?

Mahomarena!

Mendebaldeko jauntxoek, artistek adierazpen askatasun osoa behar dutela diote, baina aurrenekoak dira Aita Santuari buruzko marrazki bizidunak zentsuratzen!

Eskerrak batzuek amets amerikarra nola, zuk amets euskalduna bete duzun!

Nik hemen bizitzea erabaki nuen, hemen lan egitea, eta amets bat da herri honetan egiten diren proiektu interesgarrienetan lagunekin aritzea. Gainera, amets amerikarra baino hurbilago dago gurea! ■

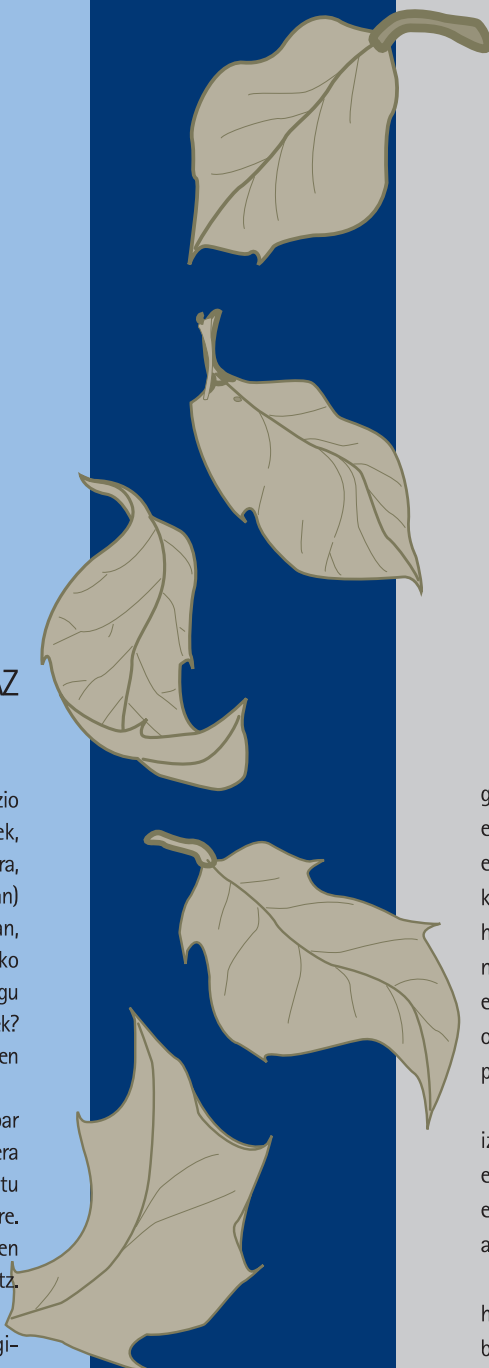
ANTZINAKO EUSKAL MATEMATIKAZ ZENBAIT BURUTAZIO

Antzinako euskal matematikaz zenbait burutazio liburuan, gure arbasoek Cro-Magnongo gizakiek, animalien hezurretan egindako akatsak aztertzen dira, eta baita Aurignacaldiko (Danubio ibaiaren inguruan) eta Madeleinealdiko (Brasempouyko aztarnategian, hau da, euskal gune ziren Landetan) zenbakizko kalkuluak egiteko beste tresna batzuk ere izango ditugu aztergai. Aritmetikaren hastapenak izan al ziren haiek? Galdera garrantzitsu horri Fernando Bustillo erantzuten saiatuko da.

Euskaldunok, beste herriei batera, indoeuropar inbasioei eutsi zieten. Kultura megalitikoarekin batera euskaldunek hizkuntza aurreindoeuroparra salbatu zuten eta baita kontatzeko sistema hogeitarra ere. Azkeneko horrek Atlantikoko kostaldean iraun zuen batez ere. Abentura horren historia Alfonso Mtz. Lizarrhikoa azaltzen digu.

Josu Naberanek euskaldunen antzinako ilargi-egutegiaren inguruko ikerketan, Goi Paleolitoan sistema hogeitarra gure herrian jadanik erabiltzen zela egiaztatzen du eta ilargialdiak neurtzeko hura erabiltzen zutela frogatu ere. Gainera, euskal errotariak ikatzaren zakuen pisua neurtzeko erabiltzen zuten sistema grafikoa ere aztertzei aukera izango duzu irakurle, Enrike Ibaberen eskutik.

Bukatzeko, Roz Frank ikertzaile estatubatuarrak agerian utziko du euskaldunen artean aspaldidanik erabilitako sarrien oinarri matematiko zazpitarra eta sistema hark artzaiei kulturean izan zuen garrantzia. Azkenik, Patxiku Perurenak euskal zenbakien sinbologiara hurbilduko gaitu. Liburu honekin, beraz, gure herriaren euskal etnomatematika garatzen hasia da. Onerako izan dadila!

GAIAK

ARGITALDARIA

BIOLOGIAREN HIZTEGIA

Biologiaren hiztegi liburuan jakintza adar garrantzitsu horretan erabiltzen den terminologia espezializatua jakitera eman nahi da. Gainera, ezaguerak aurrera doazen heinean, gero eta korapilotsuago bihurtzen ari dira terminologia horiek. Hiztegi honekin, zailtasun horiek gaizto nahi izan ditugu eta horretarako kontzeptuen esanahia garbia azaldu nahi izan dugu. Eta, horrela, orain arte euskal liburugintzan existitzen ez den puntako material hau plazaratu dugu.

Hiztegi entziklopediko honek laguntza-tresna izan nahi du biziaren zientzietan jakin-mina duen edonorentzat, baina bereziki Batxilergoko "Biologia eta Geologia" edo "Biologia" bakarrik jakintzagai aukeratu duten ikasleentzat.

Biologiaren eremu handiak jasotzen dira liburu honetan: animalien eta landareen bizi, zelula, biokimika, ekologia, genetika, fisiologia, eboluzioa,...

Berrehun eta berrogei hitz-sarrerarekin batera, horien ingelesezko bertsioa eskaintzen da, irakurle treba dadila Interneten eta lan zientifikoetan nahitaez aurkituko dituen terminoekin. Definizioak zehatzak eta laburrak dira, eta erreferentzia gurutatuak ugariak ere badaude.

Bukatzeko, errepara dezagun azaleko irudian. Irudi hori fosil bat da. Baina ez edonolako. Fosil horrek baditu 2.000 milioi urte eta gure planetan bizi izan ziren hasierako zelulabakarreko alga berde-urdira bati dagokio. Egitura kimikotik bizi konplexuetarako ibilbidearen lekukoa da, beraz, eta biologiak piz dezakeen lilura adierazten du.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Gure liburuak liburudendetan aurkitzen ez badituzu klika ezazu gure: www.gaiak.net

Tel. / Faxe 943 47 13 04

ZURE ZAIN GAUDE!

jiaak@facilnet.es

Ospitale psikiatrikoak

Kaiola hauek apurtzeko prest gaudete?

Erotasuna misterio bat izan da betidanik gizartearentzat. Hamaika azterketa egin diren arren, XXI. mendean ez dakigu oraindik zer den burutik eginda egotea. Psikiatriaren alorrean zalantza ugari daude oraindik egiten diren diagnostiko eta erabiltzen diren metodoen inguruan. Baina zalantza horiek ia ez dira inon plazaratzen. Edo ezkutatu egiten dira. Zalantza aldaketarako lehenengo pausoa izan baitaiteke.

IZASKUN JAUREGI

Argazkiak: Dani Blanco

SEBASTIÁN BRANT-**EK** *Das Narrenschiff* deituriko liburua argitaratu zuen 1494. urtean. Bertan, Locagonia izeneko erotasunaren herrialdera ehundik gora pertsonaia xelebrek eginiko bidaia kontatu zuen. Branten liburua 1497. urtean itzuli zen latinera eta Europa osora zabalduta zen. Dirudenez, *Stultifera Navis*ak edota Zoroen Ontziak benetan existitu ziren: Renania eta kanal flamenkoak zeharkatu zituzten hirietako eroak Geel izeneko hiri belgikarrera garraiatuz. Buru gaixoei abegitsua izateko ospea izan baitu beti herri honek.

Foucaultek, hain zuzen, *Eromenaren historia* izeneko liburuan *Stultifera Navis*ei eskaintzen die lehenengo kapitulua. Nolabait, erotasunaren tratamenduaren historiaren lehenengo kapitulua izan daitekeela pentsa dezakegu: horiek guztiak gizartetik at beste nonbaitera bidaltzearena. Antzina, eroak beste dimentsioren batekin zerikusia zuten pertsonak zirela uste zen. Gerora, baztertuak, txiroak, delinkuenteak... ere zaku horretan sartu zituzten. Gaur egun ordea, buru gaixotasunen klasifikazio oso bat dago egina. CIE-10 (gaitzen nazioarteko sailkapenaren 10. berrikuspena) eta DSM-IV (aztoramen mentalen eskuliburu diagnostikoa eta estatistikoa) izeneko eskuliburuak dira psikiatrian egun erabiltzen direnak. Buru gaixotasunak bi taldetan banatzen

dira: neurosiak eta psikosiak. Psikosiak larriak izaten dira: eskizofreniak, paranoiak eta abar. Neurosiak berriz, errazago tratatzen direnak dira, hala nola, depresio txikiak, histeriak edo obsesioak. Horiek guztiak daude bilduta lehen aipatutako liburuetan, bakoitza bere sintomatologiarekin.

1952an sortu zenetik, DMSak edizio ugari izan ditu. Eta edizio bakoitzean orri kopurua handitzen doa, gaixotasun gehiago biltzen, beraz. Imanol Kerejeta EHUKo Psikiatria Irakasle eta Donostiako Ospitaleko Psikiatria saileko mediku laguntzaileak esan digunez, “psikiatria etengabe garatzen ari den espezialitatea delako”. DMSak gaitzak biltzen ditu euren sintomatologia guztiarekin. Eta beraz, sintomatologiaren arabera egiten da diagnostikoaren aplikazioa. Baina gerta daiteke sintomatologia hori aplikatuta, emaitza zuzena ez izatea. “Akatsak egoten dira diagnostikoetan”, onartu digu Julen Arregi psikologo klinikoak. Arregik 18 urtez egin du lan Usurbilgo erietxe psikiatrikoan.

Egun, psikiatriari egiten zaizkion kritika zorrotzenetako batzuek, hain zuzen, horixe aipatzen dute: sintomen gainean egiten direla diagnosiak. Buru gaixotasunaren diagnostikoak ez duela oinarria emaitza biologiko zehatzetan. Are gehiago, izena duten gaixota-

sunak diagnostikatzen direla bakarrik, liburu horietan biltzen direnak, alegia. Hainbatek oraindik zalantzan jartzen du gaixotasun mentala existitu existitzen denik ere. Foucaultek berak honakoa zioen: “Erotasunak gizarte batean baino ezin du existitu”. Baina hain zuzen, gaixoaren testuinguru soziala ez da apenas kontuan hartzen diagnostikoak egiterakoan. Ez dago horretarako denborarik: “Psikiatraren lana zein den? Batez ere ikustea ahal den azkarren diagnostikoa zein den eta gero horri zein farmakologia maila aplikatuko dion”, dio Kerejetak.

Dena den, bere hitzetan sarri froga medikoak ere egiten zaizkiela gaixoei, batzuetan beste era bateko gaixotasunen ondorioak izan daitezkeelako portaera arazo horiek. Bere hitzetan, gero eta gehiago dakigu eritasun mentalen iturburu organikoari buruz: “Ditugun botikak gero eta hobeak badira oinarri zientifikoak gero eta sakonagoak direlako da. Neurotransmisoreen teoriak argi eta garbi azaltzen dute gaixotasun psikiatriko larrienen mekanismo garrantzitsuenak”.

Terapiarik bai ala ez

Zeinek eta zeren arabera erabakitzen du orduan zein sartzten den ospitale psikiatrikoan? Ospitale psikiatrikoan sarrerak larrialdikoak edota programatuak izan daitezke. Norberak eska dezake sartzea, familiak egin dezake eskaera eta epaileak ere eska dezake gaixoa arriskutsua izan daitekeela uste duelako edota ezinezkotzat jotzen duelako etxean edukitzea. Azken erabakia guardiako medikuak du.

Baina ospitaleko sarreretan, diagnostikoetan bezala, akatsak egon daitezke, Julien Arregik onartu duenez. Kasu bat ere kontatu digu: Arrasateko Santa Agedako Ospitalean urteak igaro zituen emakume batek, eskizofrenia diagnostikatu ziotelako, baina denborak argitu du ez zuela inolaz ere horrelako gaitzik. “Diagnostiko hura

Mugimendu Antipsikiatrikoak bultzatuta, ospitaleetatik ateratzeko libre ziren pazienteak. Hain zuzen, eztabaidetako bat hori da gaur egun oraindik: buru gaixoei psikiatrikoan sartuta egon behar al dute?

momentuko inpresio batzuen arabera zegoen egina. Sarri erabakitzen da ahalik eta kalterik txikiena sor dezakeena egitea, beraz, ospitalera sartzea eta gero zer gertatzen den ikustea. Bertan, medikamentuz kolkoraino bete, eta askotan gerta daiteke ospitalean sartu eta berez erreala ez zen egoera bat kronifikatzea. Nik zuhurtzia pixka bat eskatuko nuke”.

Ospitaleetan, egun, honako tratamendu edo terapiak erabiltzen dira: tratamendu biologikoak (botikak) batetik eta honen baitan elektroshocka —depresio erresistenteen tratamenduan oso ona omen dena—, tratamendu psikologikoak eta errehabilitazio tratamenduak. Lobotomiak —burmuineko zati baten ablazioak— ez ei daude debekatuta, baina batzorde batek aztertu eta baimendu behar luke praktika, eta beraz, ez da ia inoiz egiten. Beti ere arau etiko batzuk bete behar direla adierazi digu Kerejetak.

Baina hainbatek dio gaur egun ospitaleetan ez dela apenas terapiarik egiten. Arregiren iritziz, jendeak uste du ospitale psikiatrikoetan zaintza berezia ematen zaiela gaixoei, baina berak bizitakoaren arabera, ez omen da horrela: “Psikiatrak botika batzuk ematen dizkio hartzeko gaixoari egun batean, hurrengoan elkarriketatxoa izango du gaixoarekin 10 minutukoa, eta hurrengo egunean 5 minutukoa... Erizainek kontatzen diote psikiatrari nola egon den gaixoa eta horren arabera erabakitzen dute zer botika eman. Azken finean, askoz hobeto zainduta al daude gaixoak ospitalean? Terapia mailan ez”.

Sendatu ala ez sendatu

Denok entzun dugu istorioren bat ospitale psikiatrikoei buruz. Ingu-ruan ditugu eraikinak eta denok ikusi ditugu, urrutitik bada ere. Kontua zera da: inork handik sendatuta atera den inor ezagutzen ote duen. Berriz, zalantza.

Une honetan ez dago psikosia sendatzeko ezer. Psikosiaren barruan lasaia guztiak daitezke

Kontua da Mugimendu Antipsikiatrikoak bultzatu zituen esperientziak berriz egin daitezkeen edo ez. Eta ea gizartea horretara ausartuko ote litzatekeen

gaixoa, bere arazoak isilpean utziko dituen botiken bitartez, “eta hori da azken finean ospitale psikiatrikoek egiten dutena: gaixoak gizartetik kanpora bidali, leku babestu batzuk sortu beraientzako. Baina ez dute han egon beharrik! Ezta eskizofrenikoek ere!”. Julen Arregik La Borde izeneko ospitale psikiatrikoan –Cour Cheverny herrian, Paristik 200 kilometrora– egin zituen bere lehenengo lan praktikak 60ko hamarkadan. Han zegoela Frantziako Gobernuak honako silogismoa egiten omen zuen: eskizofrenikoak sendatu daitezke? Ez. Orduan, ez dugu hainbeste diru gastatuko horretan. Jarriko dugu leku bat horiek ondo bizi daitezen hil arte.

“Zer da sendatu?” galdetu digu Imanol Kerejetak: “Nik esango nuke ‘sendatzen’ direla beren bizitza aurrera eramateko gauza direnean”. Botikek oraingoz ez dutela sendatzen gaineratu du: “Guk tratatzen ditugun eritasun asko kronikoak dira baina medikamentuak erabiliz gero sintomak ez dira azaltzen”.

Ez dira azaltzen. Gipuzkoako Ospitale Psikiatriko batean behin gertatutakoa gertatzen den arte. Orduan azalera irteten dira, indarkeriaz jantzita. Salmonela sortu zen ospitalean, eta ondorioz, gaixo guztiei zuten tratamendua kendu behar izan zieten beste botika batzuk eman behar zizkietelako. Izugarritzko agresibitatea sortu zen gaixoen artean.

Gaixorik egon ala ez egon

Egun psikiatriari sarri egiten zaion kritika da gehiegizko medikalizazioa eta negozio gisa funtzionatzea. Lehenengoari buruz, Kerejetak garbi du zergatia: botika gehiago erabiltzen dira hobeak direlako. Bigarrenari dagokionez, gaur egun ospitale psikiatriko gehienak publikoak dira eta Arregik aitortu digunez, psikiatrikoek jendea behar dute: “Azken finean ohe hutsek psikiatrikoan ez dute dirurik ematen. Askotan pentsatu dut gaixoak etxean eduki ditzakegula oso ondo, eta beharbada, bertan zaindu beste modu batean”. Baina ziur aski, ondo legoke hori gaixo psikiatrikoen senideei galdetzea, edonorentzat zaila baita horrelako gaixo batekin bizitzea.

Gainera, gaixoak arriskutsuak izan daitezkeela pentsatuko duzu, irakurle. Eta zalantza izango duzu ea arrisku hori nola neurtu eta mugatu daitekeen gizartean gure artean egongo balira. Ez dakizuna da (edo agian bai?) ospitalean dauden gaixoak pasioan ateratzen direla, eta baratzeria edo lorategira. Eta hauetako batzuk beraien etxeetara ere joaten direla denboraldiak igarotzera. Alegia, hauetako edonorekin gurtzatuko zinela seguru aski atzo eta ez zenio la ezer berezirik atzeman. Psikitikoen artean, egon daiteke norbait bortitza dena.

Baina indarkeri hori tratatua izan daiteke bere etxean edo kalean. Eskizofrenikoek ere maila ezberdinak dituzte. Egon daiteke eskizofreniko bat oso bortitza eta beste bat oso lasaia. “Normalak sentitzen garenok baino askoz lasaia goa –dio Arregik–. Gertatzen dena da ez duela funtzionatzen gu bezala. Arazoak izatekotan, psikopatekin egon daitezke. Horientzako bai eskatuko nukeela leku seguruagoa eta itxiagoa, gaizkileak izan daitezkeelako kalean edota euren etxeetan. Beste buru gaixoentzat? Nik esango nuke ezetz. Baina jende asko dago ni esaten ari naizenaren kontrako”.

Ospitaleak ala negozioak

Mugimendu Antipsikiatrikoa izenekoaren porrotaren arrazoiak ikuspegi ekonomikoan bila daiteke. 60 eta 70eko hamarkadetan mugimendu honek buru gaixoen eskubideak errebindikatzeko zuten errotetxeen garairik beltzenean, tratamenduak eta ospitaleetako sarrearak betiereko bihurtzen ziren garai hartan. Mugimendu haren ondorioz, gaixoei euren kudeatu zituzten hainbat bizitoki, errotetxeak eta atxilotzeak alde batera utziz, modu erabat askean. Italian, Frantzian, Ingalaterran... hainbat esperientzia interesgarri burutu zituzten, uneko metodoekin ados ez zeuden psikiatreek euren bultzatuta.

Arregi mugimendu honen lekuko izan zen. Italian izan zuen garapenik handiena mugimenduak, baina Arregik praktikak egin zituen La Borde Ospitalea ere ez omen zegoen urrun: ospitalea gaztelu bat zen, aldamenen bi etxe zituen eta atea zabalik zuten. “Gaixoak askatasun guztiarekin zeuden han bizitzen, eta batzuetan hainbatek alde egiten zuten. Haietako batzuek gaixotasun larriak zituzten”.

Haien artean, ba omen zegoen 60 urteko emakume “zoragarri” bat, maniako-depresiboa. Tartean behin, hiruzpalau egunetan desagertzen zen, psikiatrikotik aterata. Bueltan zetorrenean esaten zuen printze urdin

Antipsikiatriaren oinordekoak

Mugimendu Antipsikiatrikoa amaitutzat eman badezakegu ere, hari lekukoa hartu zioten hainbat taldek. Psikiatriaren egungo funtzionamendu orokorrarekin eta jarrerarekin kritikoak diren zenbait kolektibo, erakunde eta komunikabide:

✓ **Psikiatriaren gehiegikerien kontrako defentsarako Telefono lila:** Italiako elkarte honek salaketak bildu eta informazioa eskaintzen du.

✓ **PPR. (Psikologia, politika eta erresistentzia):** Britainia Handian dagoen sarea da, psikologo eta psikologo ez direnez osatua.

✓ **Osasun Mentalerako Kolektibo Kritikoak:** Espainiako Estatuko hainbat autonomia erkidegotako Osasun Mentaleko profesionalak osatua, egungo egoerarekin kritiko.

✓ **El Rayo que no cesa izeneko buletina:** Kontrapsikologiari buruzko lau ale kaleratu ziren 1995etik 2002.

urtera, Espainiako Estatuan (baina Interneten eskuragai daude oraindik).

✓ **Radio Colifata:** Buenos Aireseko Borda Ospitaleko gaixoei larunbatero ospitaleko patiotik egiten duten irratsaioa.

✓ **Radio Nikosia:** Kataluniako Osasun Mentaleko erabil-tzaileen proiektua; Bartzelonako Radio Contrabandatik emititzen dute asteazkenero.

✓ **Triesteko Ospitalea:** 1972. urtean abiatu zuen Franco Basaglia psikiatrak Italiako Triesten esperientzia ber-tzailea: pixkana, ospitale psikiatrikoaren ateak irekitzen joan ziren. 1975ean 847 pazientek utzia zuten ospitalea eta euren familiarekin edota komunitatean bizi ziren. Azkenean, Italian 180. lege arrakastatsua onartzea lortu zuten, zeinak osasun mentalaren arreta guinea ospitale-tik komunitatera eramaten duen.

batek harrapatu eta bere etxera eraman zuela eta ez ziola handik ateratzen uzten. Gero, depresioak jota, egun batzuk ohean igaro eta berriz altxatzen zen.

Euskal Herrian ere mugimendu honen baitako hainbat esperien-tzia egin zirela kontatu digu Kere-jetak eta eroetxeak aspaldi desagertu zirela. Eta non dago orain Mugimendu Antipsikiatrikoa? Ahaztuta, lurperatuta. Nahiz eta Imanol Kerejeta psi-kiatrak onartu digun bere garaian garrantzia izan zuela: “Antipsikiatriak egindako kritika-ri esker psikiatria marjinalitatetik atera zen, baina gaur badakigu Ospitaleak mantendu behar direla”. Julen Arregi ez da iritzi bere-koa, ospitale psikiatriko batean 18 urtez aritu ostean: “Mugimendu Antipsikiatrikoak gauza on asko ekar zitzakeen, baina lortu zen hura guztia mugatzen ari dira, aurrera eramatekotan ospitale psikiatrikoak soberan egongo liratekeelako. Zergatik ez dira gaur egun bi etxebizitza jartzen, arduradun batzuekin, froga egiteko ea ez duten fun-tzionatzen ospitale psikiatrikoek bezain ondo edo hobeto? Sistema horrek ez du zerikusirik terapia farmakologikoarekin, baina horrela egingo balitz, terapia farma-kologikoa erabiltzea ere ontzat emango nuke. Erakundeei galdetu zergatik ez duten mugimendu horretan aurrera egin nahi: dirua ez litzatekeelako kontrolatua egongo”.

Donostiako ospitale psikiatrikoa.

Zoroen Ontzian ala gizartean

Zoroen Ontzien garaian bezala, gaur egun ere gizartea ezberdintasunak gogaitzen du. Eta hori heziketa kon-tua da, Arregiren aburuz: “Heziketan lantzen da desber-dinak garela eta besteen desberdin-tasunak onartzen ikasi behar dela.

Orain arte egin dena eta egiten ari dena, ordea, zera da: ‘Niri honek molestatu egiten dit, beraz, hau ez da normala, eta beraz, hori aparkatzen dut non-baiten’”.

Mugimendu Antipsikiatrikoak ekarri zuen irekiera hartatik gauzak asko aldatu dira. Imanol Kerejetaren ustez, onerako, izan ere egun Euskal Herriak duen egitura oso ona dela uste du, nahiz eta onartu gauzak badau-dela hobetzeko. Orain, ospitale psikiatrikoe-tan beti dago norbait atea zaintzen, nor sar-tzen den eta nor ateratzen den ikusten. Kanpora ateratzen dira ustez arriskurik sor ez dezaketen gaixoak eta barruan geratzen dira gatazkaren bat sor dezaketenak. “Mugi-mendua dagoen bakoitzean beti berdina ger-tatzen da: ospitaleak berriz bihurtu dira psi-kiatriko itxiak. Hemen, ez dugu gatazkarik nahi”, esan digu Arregi.

Kontua da ea garai batean probatu ziren esperientzia haiek berriz egin daitezkeen edo ez. Eta ea, ospitale psikiatrikoak modu errazean kritikatzear gain, gizartea horre-tara ausartuko ote litzatekeen. ■

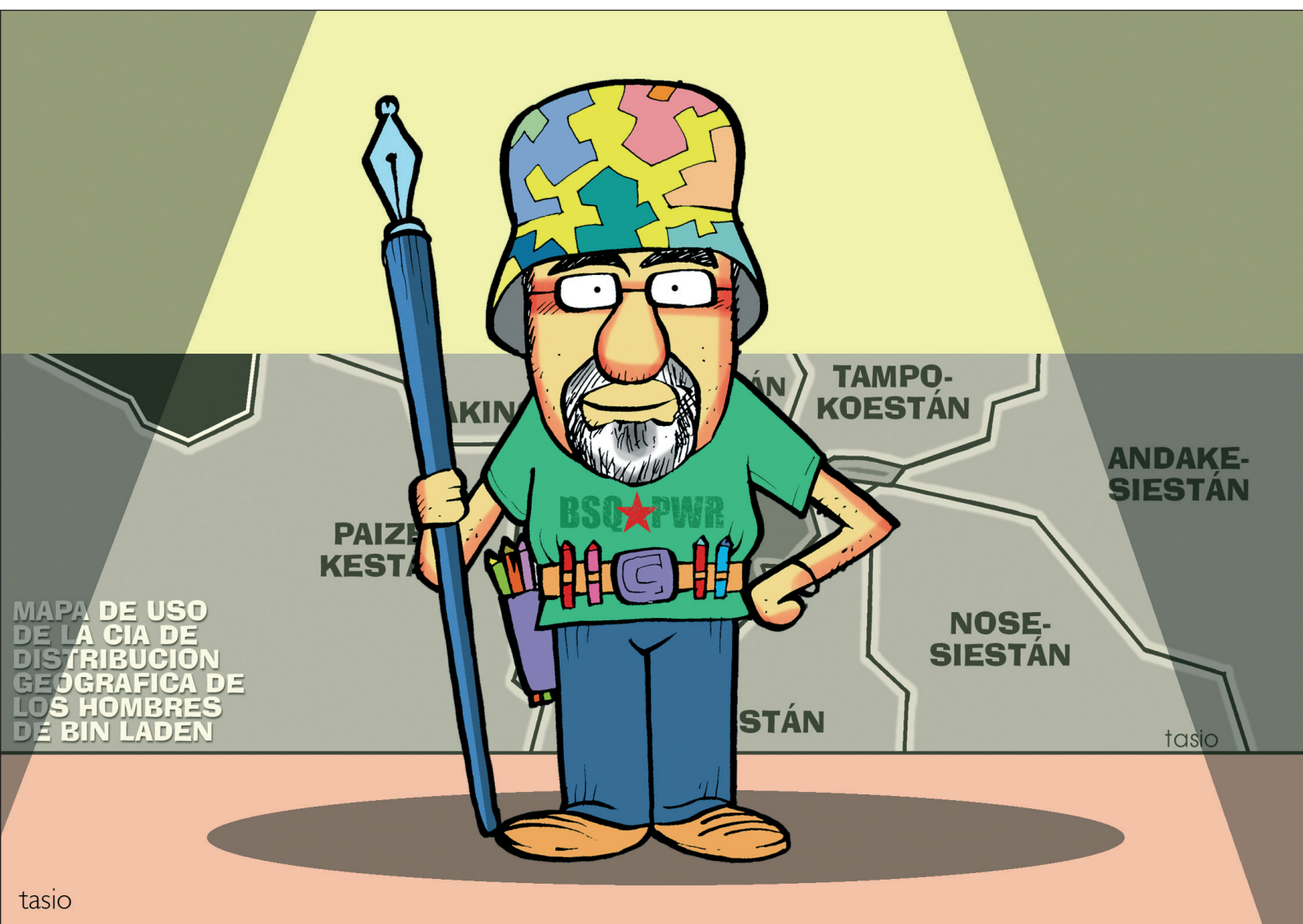
• PERTSONAIA •

Javier Etayo, *Tasio*

Nigatik balitz, egunkariak orri bakarra ukango luke. *Tasiori* emango nioke aurkia, Zakilixuti ifrentzua. Baina egunkariak bete egin behar direnez, eskuak geldirik gorde, eta mingaina askatzeko eskatu diogu *Tasiori*. Hitzek ere aurkia eta ifrentzua dutelakoan.

SUSTRAI COLINA

Irudiak: Tasio

Bizitzaren begirada komikoa

«Masa bati gauza konplikatuak esplikatzen saiatzea hanka sartzea da»

Haurrak artista kotsakratuak baino ausarta-goak dira. Ez dira orrialde zuriaren beldur.

Umetan, beti nenbilen *monigoteak* egiten, irakasleen karikaturak, adiskideen portretak. Asko gustatzen zitzaidan *Mortadelo eta Filemonak* kopiatzea. Horiei esker daukat estilo propioa, eta eskerrak, marrazketa izan ezik, ia dena suspenditzen zuenetakoa bainintzen. Betidanik joan izan zait begia karteletara, jendearen janzerara, logotipoetara, marketara... Ofizioa hartu aurretik ere begirada “profesionala” neukan.

Marrazkilaria izan baino lehen, maisua izan zinen, alta. Zer leku daukate irudimenak eta sormenak hezkuntzan?

Nire gusturako oso gutxi lantzen dira. Alderantziz. Orokorrean, eskola haurrari jantzen zaion kortsea da, bere irudimena garatu ez dezan. Akats larria da hori, marrazkia arma pedagogiko izugarria baita. Umeari irudimena aktibatzen dio, eta bestela azaldu ezin dizkiozun gauza asko esplikatzen dizkiozu irudi bakarrarekin.

Arma pedagogikoa ez ezik, marrazketa eguneroko bizitzako arma ez ote den...

Che Guevarak zioen, fusil bat izan zitekeela beldurgarria ala ederra, erabiltzailearen arabera. Marrazkia gauza bera. Marrazkia, iritzia sortzeko, kritika zorrozteko, eta munda-arekiko ikusmoldeak zabaltzeko tresna da. Agian, horregatik lantzen da oso gutxi eskolan. Sistema, orokorrean, neska-mutilen adierazpideak gutxiengoetara murrizten saiatzen da, borragoma bezain kamutsak izan daitezen.

Tasio

“1991n, *Eginen* hasi nintzenean ez nekien J. Etayo edo bestela firmatu. Garaiak ere zirenak ziren, goitizenez firmatzea aholkatu zidaten. Orduan, *Tasio* ikazkinaren pelikula zegoen modan, eta pertsonaia nafar, *asilbestratua* zenez, beragatik bihurtu nintzen *Tasio*”.

1987an, maisutza utzi eta borragoma eta lapitza hartu zenituen marrazketara profesionalki dedikatzeko.

Erabat asebetetzen ninduen marrazketa zen, eta gainera, funtzionarioa nintzenez, eszedentzia eska nezakeen. Nire emazteari Kuban ikastaro bat egiteko beka bat eman zioten eta ez nuen askorik pentsatu: hemengoa utzi eta berarekin joatea erabaki nuen. Ez naiz hartutako erabakiaz damu. Badakit marrazkitik bizitzea ez dela batere erraza, baina hastapenetik izan dut onarpen handi samarra. Gaur egun, ez daukat inorekin lotzen nauen kontraturik baina lan finkoa badudala esan dezaket. Pribilegio handia da hori!

Profesionaltasunak aldatu zizun marrazteko modua?

Marrazteko modua ez, bizitza ikus-teko modua aldatu zidan. Kubara joan aitzineko eta joan ondoko bizitzak daude emaztea eta biontzat. Marrazteko estiloa urteekin lantzen eta fintzen joaten zaren zerbait da. *Eginen* egiten nituen tirak ikusten ditudanean ez dute

zerikusirik orain marrazten ditudaneekin. Suposatzen dut, urte batzuen buruan, orain egiten ditudanak ikusi eta gaur baino gutxiago gustatuko zaizkidala. Bizilegea da.

Erabateko dedikazioak ez dakar presio erantsirik?

Ez, ezin hobeto bizi naiz. Ez dut inongo nagusirik, ez dit inork ordutegirik markatzen, nahi dudanean esnatzen naiz, nahi dudanean ekiten diot lanari, nahi dudanean uzten dut... Ederki. Diziplinan datza gakoa. Ezinbestekoa da. Horregatik saiatu naiz beti jaikitze ordu bat jartzen, eta goiz zein arratsalde, ordu dezente sartzen. Dena den, nik abantaila bat daukat. Ohean irratia entzuten ari naizenean, burua makinatzen ukan nezake. Azken finean, tiraren elaborazioa da errazena, ideia dirdira-tua atzematea da zaila.

1991tik hona, egunero errepikatzen diren egoera berdintsuei tira desberdinak egitea ere ez da erraza izango, ezta?

Nik *pipa* pasatzen dut. Kritika politiko-soziala egin neza-ke, nahi dudanarekin sartu naiteke, eta gainera ordaindu egiten didate! Nola nekatuko naiz hortaz? Tiren sekulako terapia da niretzat, asko gozatzen dut, eta arrazoiaren batengatik utziko banitu, izugarri botako nituzke faltan.

Zenbaitetan isilik egoteko aukera ez duzu faltan botatzen? Beti daukazu gauzak garbi?

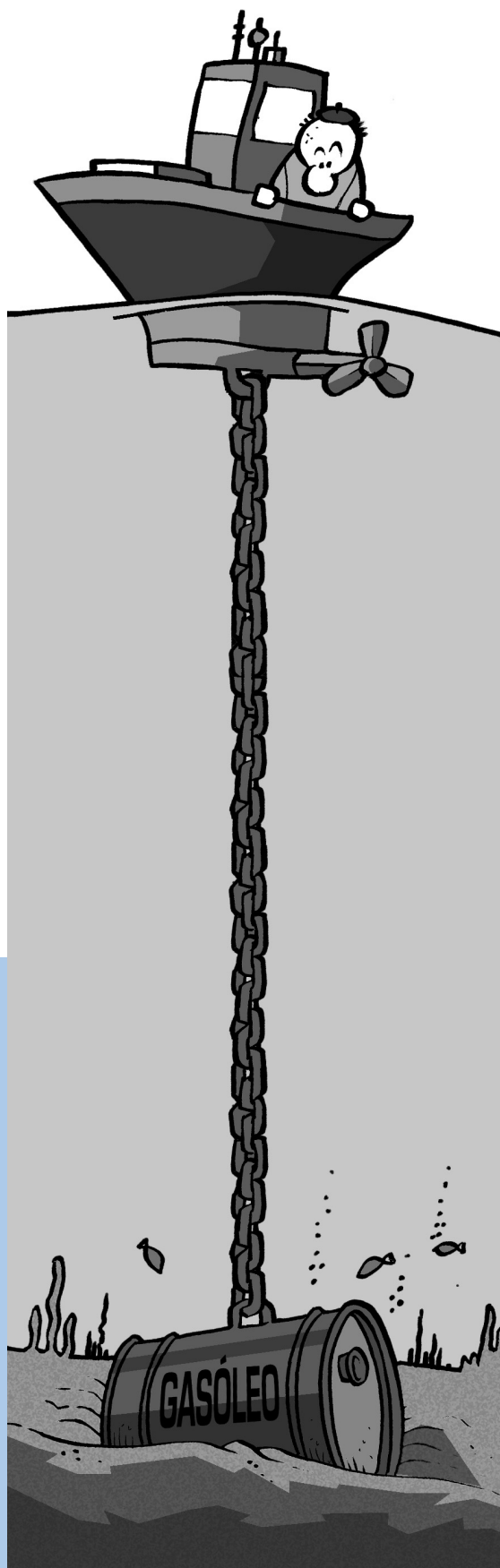
Bai zera! Ni oso ideia sinpleak aurkezten saiatzen naiz. Masa bati gauza konplikatuak esplikatzeko saiatzea hanka sartzea da. Adin guztientzako jendearentzat marrazten dut, eta denek konprenitzea nahi dut. Orduan zenbat eta tira sinpleagoa, hainbat hobe!

Nahi duzunarekin sartu zintezkeela zenioen. Ziur zaude?

Ez dakit zer pentsatu. Jende batek kontuz ibiltzeko esaten dit, baina nola?! Beldur hori hor dago eta nahi baino gehiagotan oroitarazten digute. Egungo presio mediatikoarekin, gaizki ulertutako edo modu makiabelikoan interpretatutako tira batek bizitza konplikatu diezadake. Adibi-

Nortasun agiria

Nafarroako Erriberako Sesma herrian jaio zen 1954ko maiatzaren 11n. Urte anitzean eskolako maisu aritu bazen ere, 1987an dena utzi eta geroztik marraztetik bizi da. 1991tik gaur arte, egunero tira bat atera du *Egin* eta *Gara* egunkarietan, eta beste aldizkari askotan kolaboratu du. Han eta hemen sari asko irabazi ditu, eta La Habanako umore politikoko lehiaketa entzutetsuan bigarren saria atera zuen.

dez, monarkiarekin izugarri auto-zentsuratzen naiz. Esaten hasita sekulakoak eta bi esango nituzke, baina gauzak dauden bezala...

Mahomaren karikaturak, *El Jueves*en afera, laster eguraldiari buruz soilik marraztu ahal izango da!

Bai, eta segur aski eguraldia Mariano Medinak esplikatu-ko du, bueltan datozen behin-lako sasoiaren gorazarrez. Esaterako, Mahomaren karikaturek, *Che* Guevararen fusilen teoria berretsi baino ez dute egiten. Garai okerragoak iritsiko direnontz? Nik uste dut iritsi litezkeela.

Asisko Urmenetak esana: "Apologiaren legeak distorsionatzen du dena".

Hori da herri honetan egon behar lukeen eta ez dagoen funtsezko eztabaidetako bat. Telebistako tertulietan ezin badu inork borroka armatua defendatu nola egongo da debatea? Marrazkiekin gauza bera. Gainera, onartzen dut nire bando politikoari ziria sartzeak izorratzen nauela, bestela ere nahikoa egur jasotzen duelako, baina kosta arren, nire lana da, eta segituko dut zirikatuta eta eragiten.

Zer eragin nahi duzu zure irakurleengan?

Irribarrea eta pentsamendu kritikoa. Horiek dira tira baten arrakastaren bi gakoak.

Zer umore mota bilatzen duzu?

Hitzik gabeko umorea gustatzen zait. *Egin*en euskaraz marraztu behar nuen, eta ez nuenez hizkuntza kontrolatzen, txiste guztiak mutuak izan zitezen ahalegintzen nintzen, itzulpen filtroetatik ez pasatzeagatik. Gustatzen zait txiste mutua. Dena begi-kolpe batean eman eta jasotzen da, segundo bakarrean gauza asko esan ditzake, eta testuak sor ditzakeen nahasketak saihesten ditu.

AZKEN HITZA

Komikigintza

“Gurean komikigintza oso utzia dago, abandonatua ia. Sistemari ez zaio interesatzen jendeak pentsatzea, irri egitea, pozik egotea. Sistemak jendea depresioan sartu eta ahal dela bajarik ez eskatzea nahi du. Horretaz gain, ez du dirurik ematen, ezin da etekinik atera, orduan ahaztu eta bakea. Niri pena izugarria ematen dit. Instituzioak askoz gehiago inplikatu behar lirakeke komikigintzan. Gastatzen duten dirua gurea da, ezta? Exijitu beharko genieke halako arloetan gastatzea. Ez dezatela esan arazoa kulturala denik. Benetakoa apustua eginez gero sortuko da kultura”.

Aurreikusten duzu noiz den tira bat ona eta noiz txarra?

Susmoa izan zenezake, baina batzuetan sorpresak hartzen dituzu. Batzuetan nik ere pentsatzen dut “hau zer txarra den!”, baina besterik ez zaizu ateratzen, ez daukazu denborarik edo... Bestetzetan, aldiz, tira arrunt bat egin duzula uste eta munduari itzulua ematen dio. Irailaren 11ren ondotik, Afganistanen gerra hastear zegoela, mapamundia zabaldu eta zonalde hartako herrialde guztiak “-istan” bukatzen zirela ohartu nintzen. Hori hala, edozeinek egin zezakeen txistea egin nuen, “aqui no estan/aquistan”. Asko uste gabe, tira horrek sekulako arrakasta ukan zuen. Pentsa, Interneteko eskubideak kobratu banitu etxea ordaindua izango nuen!

Anitz eragiten du testuinguru politiko-sozialak?

Izugarri. Kasu hartan, gerra atarian geunden, mundu guztia urduri zegoen, eta bat-batean, seriotasun hori guztia hankaz gora jarri zuen tira agertu zen. Testuinguru guztiak dira garrantzitsuak. Ez da gauza bera mitin bat garai bare batean, edo mitin bat errepresio aro batean. Tirekin gauza bera.

Testuinguruak testuinguru, jende gutxi eza-gutzen du zure aurpegia. Ez zara aurpegi publikoa.

Ez zait fama gustatzen. Ezkutuan pasatzea nahiago dut, ez dadila inor ohartu hor nago-

“Telebistako tertulietan ezin badu inork borroka armatua defendatu nola egongo da debatea?”

Egoera pertsonala

“Ez du uste bezainbat eragiten, baina eragiten du. Egun txarra duzula, ordenagailua gaizki dabilkizula... Askotan, detaile horiek marrazkietan islatuta geratzen dira. Horregatik diot badela arnasbide bat, barruko korapiloak askatzeko modua”.

enik. Euskal Herrian ez da erraza, baina tira. Gainera, Gabirel Ezkurdiarekin Tele5-n kolaboratzen nuen garaian guri egurra ematera dedikatzen zen webgune bat sortu zen, eta Alcalá de Henaresko paraxutista batailoi batek nire larrua nahi zuen. Orduan pentsatu nuen; “kanpoko jendeak zenbat eta gutxiago ezagutu hainbat hobe!”.

Egunero azterketa bat pasatzen duenarentzat ere babes bat izan daiteke, ezta?

Egia da neurri batean babesten nauela, baina ez da hori nire intentzioa. Eguneroko azterketarena ezin duzu saihestu. Zuk nahi ala ez, egunero daukazu azterketa bat zain, eta eza-gutzen zaituenak beti esango dizu zer gustatu zaion eta zer ez.

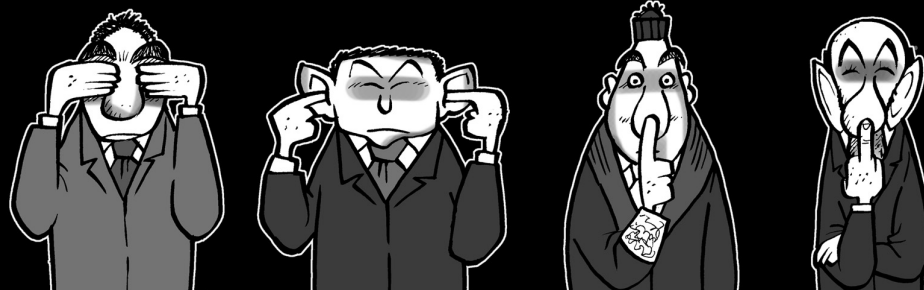
Ez al da zailagoa azterketak gainditzea gaurkotasuna azkarrago aldatzen denetik?

Horrek asko izorratzen nau. Asko zailtzen du nire lana. Pasa izan zait tira bidali ondoren albiste garrantzitsu bat ateratzea. Ez dago bueltarik. Zenbait egunetan, orduak aitzina joan ahala, tirek elkar jaten dute, eta zuk bidaltzen duzunak egunerokotasuna galtzen du. Ofizioaren ajeak.

Egunerokotasunaz gaindi, batzuetan publizitatea eta umorezko tira ez al dira hizkuntza berean mintzo?

Klabe batzuk komunean dituzte, baina ni publizitatearekin oso erreta nago. Auzo-

SPANISH
DEMOCRACY:
NOÉ LÓPEZ
(TRES DÍAS
INCOMUNICADO
EN MANOS DE
LA GUARDIA CIVIL)
VUELVE A PRECISAR
ATENCIÓN MÉDICA
EN UN HOSPITAL
DE MADRID

lotsa sentitzen dut. Izugarria da zenbat astakeria esaten dizkiguten, zenbat gezur, zenbat engainu. Pentsa, propaganda batean, Jaurilaritza AHT-a ekologikoki onuragarria zela esatera iritsi da, egiten ari diren txikizioak eginda. Salbatu beharrekoak salbatuta, munduko ofizio lotsagarrietakoa iruditzen zait publizistena. Lasai bazkaltzen ari zaren bitartean kea saltzeak ez dauka izenik!

Herri honen asmo handiak kea izango ez direnerako tirak prest daukazazu?

Batzuk *neberan* gordeta dauzkat, baina herri honetan gauzak oso azkar aldatzen dira, eta ez baitezpada hobera. Martxa honetan, nor-

Sariak

“Estimulu garrantzitsuak dira. Denbora bat da lehiaketetara aurkeztu ez naizela, baina sari asko irabazteko zortea izan dut, eta sariak jaso izan ditudan egunak egun atsegin eta zoriontsutzat dauzkat. Zure lanaren onarpena dira, funtsean”.

baitek deskubritu arte izoztuta geratuko direla uste dut, Siberiako Mamuta bezala. Dena den, ni beti nabil tirak pentsatzen, eta norbaitek “aski da” esan arte hala segituko dut. Hori gabe zerbait faltako litzaidake. Beharra da.

Hemendik 25 urtera, beraz, orri zuri bat eman-go dizut, eta esango didazu aitona xaharra artista kontsokratua baino ausartagoa den. Marrazten segi ahal izatea espero dut, eta gustatuko litzaidake egiten dudana oso desberdina izatea, orain marrazten dudana ez marraztea. Ikusi dadila ez naizela egun naizen pertsona, aldatu naizela, eboluzionatu dudala. Geldituko gara? ■

kenzazpi

www.kenzazpi.com • www.pserrano.com

“Argiak” diskoaren aurkezpen kontzertua

kenzazpi
taldearen eskutik.

Urriak 4 • larunbata
gaueko 21etan
Altzaga-Erandioko
Merkatu zaharrean.

8 euro

Disko berria!

Fernando Txueka

«Elkano Errenazimenduko gizona izan zen»

Biografia klasikoetan Juan Sebastian Elkanoren irudi ohikoa ematen da: marinel ausarta eta konspiratzailea, Magallanesen heriotzarekin gidaritza hartu zuena etxera itzultzeko. Baina zer du egiatik horrek? Elkanok informazio zabala behar zuen izan itsasoaz, eta nautika menderatu.

URKO APAOLAZA

ELKANO ITSASGIZONAREN bizitzaz gehien dakien pertsona ginekologoa da. Fernando Txuekak (Getaria, 1954) mantala erantzten duenean paper zaharretan eta dokumentu digitalizatuetan jartzen ditu begiak. Urteak daramatza Getariari buruzko dokumentuak biltzen; “lan nekeza” bere hitzetan. “Ni ez naiz ibili zuzenean Elkanoren atzetik, Getaria-ko historia ikertu nahi izan dut” dio, bale arrantzaz argitaratutako azken artikularen orriekin jolastuz.

Edonola ere, ia nahigabea, bertako seme ospetsuaren aditu bihurtu da, eta Juan Sebastian Elkanoren bizitzaz hainbat hipotesi egiteko adina informazio bildu du. Marinel unibertsalaz iraganetik iritsi zaizkigun topikoak gaitzitzen dituen balizko teoriak dira bereak.

Wikipediak Magallanesen espedizioan parte hartu zuen “arrantzale” gisa aurkezten digu Elkano.

Historiagile askok Elkano tratatu dute pertsonaia arrunta balitz bezala, arrote xamarra, zakarra eta gertaria. Nik uste alderantzizkoa zela. Badakigu elkanotarrak XVI. mendean merkataritzan aritu zirela Mediterraneo osoan. Euskaldunak Atlantiko eta Mediterraneoaren arteko lotura ziren, monopolioa zuten, eta beraien zamaontziak Espainiako erregearen esku utzi zituzten gerra garaian.

Elkanok barkua saldu omen zuen genoaar-ekin zor batzuk kitatzeko. Gero, ezkutuan ihes egin zuen Magallanesen espedizioan. Horrela al da?

Horretaz ari naiz. Carlos enperadoreak agindu zuen horrelakorik ezin zela egin, ontzia saldu, eta gutxiago etsaiari. Liburu askotan azaltzen denez, Elkano ezkutuan ibili zen Magallanese-kin joan arte. Baina zer dokumentutan oinarritzen dira hori esateko? Nik ez dut ikusi. Espedizioa portugaldarra zen, baina Espainia-

Fernando Txueka ikerlaria bere etxeko paper zaharren artean. Elkanok idatzitako bidaia liburua aurkitzea litzateke beretzat berririk pozgarriena.

ko erregeari eskaini zioten Portugalgoarekin desadostasunak zituztelako...

Orduko deslokalizazioa?

Bai, azken finean enpresa bat zen. Baina portugaldarrei kontrapisua egiteko beste lekuetako jendea erroldatu behar zen, eta jakina, Sevillako Kontratazio Etxean gehienak euskaldunak zirenez... Seguruena horrela sartu ziren Elkano, Akurio eta beste hainbat euskaldun espedizio horretan, botere faktiko bezala.

Asko dakigu episodio horietaz, baina gutxi bere gaztaroaz. Garaiko gizona izan al zen?

Elkano Errenazimenduko gizona zen, inguruak eragin zion. Ikusi besterik ez dago garai hartarako zein liburu zituen: geografiakoak, kosmografiakoak... Gaur egun inkunableak dira, ez ziren edonon erosten.

Pertsona globalizatua zen?

Pentsatu Amerika aurkitu berria zela, portugaldarrek Afrika inguratu zuten... eta Leonardo da Vinci, Lutero, Kopernikoren teoria heliozentrikoa... Horiek denak Elkanoren garaikoak dira. Nola zekien horrenbeste Elkanok? Galdera horri erantzuten saiatzen ari naiz; ohiko topikoen deskribapen historikoak egitea gauza berdinei bueltak ematea litzateke.

Elkanok jaso du munduari bira ematearen fama. Baina berarekin hainbat euskaldun ibili zen eta horietaz ezer gutxi dakigu. Ez al zaizu injustua iruditzen?

Elkanorekin gertatzen dena zera da: historiagile askok euskaldunei leporatzen diote Magallanesen heriotza eta horregatik diote Magallanesek ez ziela *derrotarik* (norabiderik) eman Moluka irletan hil zenean, beretzat gorde zuela. Orduan, zu jarri zaitez Moluketan. Eta Borneotik barrena, sekula ibili gabeko uretan, portugaldarrak atzetik dituzula, esaten duzu: “etxera joango gaituk”. Berak hori egin zuen. Munduari bira emateko izan zuen balore eta gaitasuna sekulakoa da, horrek ematen dio indarra Elkanori.

Ez zaigu bidaia horren egutegi edo dokumenturik geratzen?

Begira [ordenagailuko pantailan digitalizaturiko paper bat erakusten du]: *El libro que trajo la nao victoria de las amistades que hicieron con los reyes de Maluco*. Liburu hau hutsik dago. Norbaiten artxiboan al dago gorde-ta? Historia politikoa egiterakoan –espainolek historia politikoa egin baitute– gorde egin al dute?

Herritarren zeregina

“Elkanoren irudia mantentzea getiarren lana izan da beti. Izugarri polita da hori niretzat. Mende bakoitzean herritar bat izan da bere irudia berreskuratu duena: familiaren orubea erosi, plaka bat jarri, estatua bat herriko plazan... Gero, 1922an, mendeurrenaren ospakizunak etorri ziren eta gaur egun dagoen monumentua egin zuten. Hortik dator nik dudana memoria, gure aitona mendeurren horretan parte hartu baitzuen marrazkiak egiten”.

Liburuak zaborretan

Gezurra badirudi ere Fernando Txuekak hamaika altxor aurkitu ditu etxeak erausitakoan geratzen diren hondakin eta zaborretan: “Gertatu izan zait XVIII. mendeko Kardaberazzen liburu bat aurkitu izana, doktrina zaharrak, Lardizabalen edizio bat... eta tartean, Elkanori buruzko liburu zaharrak!”.

Munduari bira eman zion lehenengo pertsona, getiarrentzat harro egoteko modukoa da. Baina hortik harago, zer garrantzi izan zuen Elkanoren balentriak?

Elkanoren espedizioaren itzulera lorpen ikaragarria izan zen nautikarako, orduko teoria guztiak baieztatu zituen eta bide komertzial berria ireki. Valladoliden enperadoreak armarrria eman zion eta Getariara bueltatu zenean garaiko gizonik ospetsuena zen.

Bigarren espediziorako Europako pertsona aberatsenek dirua jarri zuten eta Elkanok bere ingurukoak hautatu zituen bidaiarako: hiru anai, koinatua, lagunak... Berak zekien norabidea eta berak aberastasuna ziurtatzen zien, Amerika eskaini zien.

Bai, baina lehenengo bidaiatik 17 baino ez ziren itzuli. Esan nahi dut arrisku handiko enpresa zela.

Bigarrenengoan 450 lagun joan ziren eta denak hil ziren, Urdaneta eta Areiza izan ezik. Izugarriko hondamendia izan zen. Baina hor bada beste kontu bat. Elkanok ez zuen soilik Moluketara joan nahi, Catay eta Cipangora ere joan nahi zuen, iparraldera.

Zer esan nahi duzu? Urdanetari Elkanok pasa ziola Ameriketara iparraldetik (*tornaviaje* eza-guna) itzultzeko informazioa?

Hipotesi bat egiten badugu, baliteke. Urdanetari ez zitzaion hori bat-batean bururatu, Elkanoren laguntzailea zen eta informazioaren ondoan egon zen. Pertsona argia denak...

Orduan, normala da pentsatzea Elkanok bigarrenengo espedizioan Amerikara itzultzeko asmoa zuela, Urdanetak gero egin zuen bezala...

Hori da nire zalantza. Zaila da esatea, baina etorkizunean Elkanori buruzko azterketa guztiak Urdanetarekin lotu beharko ditugu. Euskaldunak Ternuara hegoalde-tik joan eta iparraldetik etortzen ziren, Atlantikoko ur korronea jarraituz; litekeena da pentsatzea Pazifikokoan berdin gertatzen zela.

Ekainean hitzaldia eman zenuen Elkanok eta haren jaiotetxeaz. Zer dakigu bere ondorengoez?

Elkanoren familia desegin egin zen, gizonezko-rik gabe geratu zen eta umezurtzez josi. Gainera, diru guztia bidaia horretan jarri zuten ez erabat txirotuta geratu zen. Horrela, dorretxearen hondakinak eskualdatzen joan ziren mendez mende. ■

ARGAZKI PRESS / J.C. RUIZ

www.argaia.com/bideoak
helbidean, elkarrizketaren bideoa.

Hollywood eta gu

Ur Apalategi maitea, ez dizut orain arte esan, baina, oro har, asko gustatzen zaizkit Ttakun honetako zure artikulua, ikasi egiten dut gainera. Batetik ez nuen ezagutzen zer esan nahi zuen *spin doctor* ingelesezko esaerak eta Wikipediara jo dut: “1. Egoerei bira baikorra eragiten dien pertsona. 2. AEBetako rock taldea. 3. Jende garrantzitsua aholkatzen duena”.

David Palmer nor den ere begiratu behar izan dut. Wikipediako artikulua irakurri ahala 1. aldia... 2. aldia... 3. aldia agertzen delakoz izan ez balitz David Palmer benetan AEBetako presidentea izan zela sinetsiko nuen. Xehe-xehe ageri dira bizitza eta ekintzak, hori bai *kulebroiegi* nire gusturako. Alaba bortxatuak... Hirugarren Mundu Gerraren arriskua. Birus hiltzaileak gehiegizkoak iruditu zaizkit.

Dena dela, Katixa, Ur, Obama, lehendakaritza eta fikzioa aipaturik, nola ez akordatu *Airbag* filmeko lehendakari beltzaren zirtzarteko agerpenarekin! Baina arrazoi duzu, Ur, guretako, beno haiendako, ni nafarra naiz, zu lapurtarra, erraz irenstekoa litzateke lehendakari beltza. Errealia, trauma alegia, beste nonbait dugulako, ez arrazan baizik eta nazioan. Ongi diozunez, digestio txarra goa eraginen liguke Fernando Rubiok lehendakari espainolazoak beltz batek baino.

Dena dela, ez baduzue Fernando Rubiorik aurkitzen, nik badut lehendakari gai ederra EAEn bizi zaretenondako. Argi e! Ez dizuet ezer txarrik opa. Miguel Sanz bera. Jaurlaritzako buru dotore gelditzeaz gain, braust batean sendatuko lizueke Errealarekin duzuen trauma hori. Postindependentziarako pauso bat iruditzen zait.

Horri ez badiozue egoki, fikzioa eta errealtatea bereiztea ia ezinezkoa egiten zaigun garaian bizi garela kontuan izanik, ez legoke gaizki (berriz ere ez dizuet ezer txarrik

JUDIT FERNANDEZ

Juanjo Olsagarre

Agirre

Apalategi

opa) gure EAJ-PNV maiteak hauteskundeak galdu eta PSO-Eko (nik ez nieke bozkatuko, jakina) lehendakaria izatea: Francisco Lopez.

Haizeeee! Haize hogeita hamar urteko boterearen ondorioz sortu bizio eta ohitura txar guztiei! Haize, adibidez, Euskal Telebista kate hiperkistcha izateari!

Bi aukera horiek edo Urrek iradokitzen duen bezala Hollywoodeko *spin doctor* bat kontratatu eta Jaurlaritza zein ETako langile bihur dezatela.

Francisco Lopez lehendakari espainolazok PNVko emaztea du baina pasio sutsuko harreman sekretu batean korapilatuko da *etar* batekin. Harremanak Negoziazio Mahaia osatzea bideratu baldin badu ere, bere funtzionamendua pasioaren gora-beherei lotua izanen da. Orain maite zaitu, negoziata dezagun; orain ez, altxatu egingen naiz. Horrela jarraituko dute, ez luze, gauza luzeak usteldu egiten baitira, urte pare bat edo harik eta lehendakariaren PPko alabak harrapatzen dituen arte. Orduan dena lehertu eta azkenean Franciscok eta *etarrak* bikote arrunta osatu eta elkarrekin bizitzen jarriko dira. Azken eszenan bien arteko ezteia islatuko da dagokion sinbologia eta patrifilio guztiekin, bi banderak, dantzariak eta sebillanak triki flamenkoaren airera hanka-besoak mugitzen, PNVko emaztea, orain bai, aizkora sorbalde-tan daukan kristoren mutikote beltz baten besotik zintzilik, PPko alaba ikurrinez eginga

dako soineko luze batekin, euskal idazleak eta Euskal Herrian bizi diren erdal idazleak euskainolez poemak erreizitzen, bertsolariak Aragoiko jotzen doinutan kantari eta abar eta abar. Oinarri-mito ona izan zitekeen, Amerikako *pioneer*-rena bezain ona, erailketak, kartzelak, Parot legeak, erasoak, mehatxuak. Partiduen lege kanporatzeak ez balira. ■

Francisco Lopez lehendakari espainolazoak PNVko emaztea du baina pasio sutsuko harreman sekretu batean korapilatuko da *etar* batekin. Harremanak Negoziazio Mahaia osatzea bideratu baldin badu ere, bere funtzionamendua pasioaren gora-beherei lotua izanen da

Xabier Mendiguren Elizegi

IDAZLEA

Udazken sindromea

Udazken-usaina dago bazterretan, eta ez eguraldiagatik bakarrik. “Oi, zein dan ituna behera behar hau!” esan zigun poetak, eta halako abailaldi bat sumatzen ote den inguruan...

Politikoen artean, abertzaletasun instituzionala aspaldi dabil noraezean eta galdu antxa, beraiek ere sekula sinetsi ez dituzten erronka-jotzeen eta arrastora itzultzeko dei gero eta ozenagoen artean, Jaurlaritzako aginte-makila (eta horrek atzetik dauzkan mauka guztiak) galtzeko aukera inoiz baino erreagoak beldurturik: ez Txiki Benegasek orain hogei urte, ez Mayorrek orain dela hamar lortu ez zutena, Lopezekin bihurtu da posible, ez Patxiren dohainengatik ez herritarren iritzi-aldaketagatik, ezpada ezker abertzalearen ilegalizazioari esker.

Ezker abertzale horixe, berriz, kartzelan eta isilarazita, botereak horretara ohiturik gauzkan arren salatzen jarraitu beharreko egoera antidemokratikoan. Hori salatu eta gero, hala ere, erantsi eta salatu beharko da, halaber, burdinen zama gainetik kendu ezinik dabiltzala, itsuenak eta buruberoenak ere garbi behar lukeenean estrategia zahar horrek, irabazteko inongo aukerarik ez izateaz gain, hondora daramala mugimendu osoa. Loiolan jotako hordago

DANI BLANCO

ustel horretatik ikasiko ote du? Beste hamar urte itxaron beharko ote dugu horretarako?

Baina politikatik kanpo ere ez dut ikusten itxaropenerako tarte handirik. Euskalgintzan inertzia hutsean gabiltzala iruditzen zait, ez ideia berririk ez ilusiorik ez daukagula; Baztarrikaren ekipoak dinamismo handiagoa erakutsi du, dudarik gabe, baina ez dakit ba, zelifanean bildutako txepelkeriatik harago joateko ahalik ba ote duen; gure gizarteak eskatzen digun maila-

tik behera bagenbiltza gaitz erdi, baina gizartea bera berdintsu barruntatzen dut, kemen falta erabatekoan, ekonomiaren gain-beherak noraino joko gaituen beste kezka askorik gabe. Baietz aurtan, Durangoko Azokaren inguruan, krisi hotsak zabaldu euskal kultura ere.

Urteko zikloetan, udazkenaren eta neguaren ostean udaberria loratzen da, ezinbestez eta halabeharrez. Bizidun ororen zikloan, berriz, iristen da beheraldi bat, ez egunsenti berri baten iragarpen baizik eta akaberaren aurrekari izango dena. Zer udazken mota bizi dugun ez dago esaterik, herrien patua ez baitago izarretan idatzia, guk geuk idazteko zain baizik. Poeta harexek esan zuen bezala, “nik ez nahi eguna bihurtzerik gau”. ■

Politikatik kanpo ere ez dut ikusten itxaropenerako tarte handirik.

Euskalgintzan inertzia hutsean gabiltzala iruditzen zait, ez ideia berririk ez ilusiorik ez daukagula

TXANDAN

Andoni Mujika

Kooperatibak

Euskal kooperatiben iparrorratza imajinatu dut eta Joxe Azurmendiren “Arizmendiarrietak etorriko diren ideologiak pentsatzeko klabeak ematen dizkigu: pertsona kooperatiboago bat gizarte kooperatibizatuago batean. Bere buruaren, bere erakundearen, eta batez ere, bere hezkuntzaren jabe izango dena” aipua gogoratu zait. Jarrera hau ez da arrotza kooperatibentzat. Beren burua gobernatzen ohituta daude. Dena den, zuhur ibili behar dute. Etorkizunari bermez helitzeko, badirudi, motibazio ontziak kalitatezko gasolinaz bete beharko direla, eta ez, erdipurdiko erregeaiz. Baina tentaldian egon daitezke, saldoko erregeaiekin

konformatzeko arriskuan. Erremedio iharrak erosteko, alferriko gastuak egiteko. Euskal mugimendu kooperatiboak, Mondragoekoak, jakin izan du gizartearen erdigunean egon izan diren kezka nagusiekin bat egiten, erakundearen eta pertsonaren ametsen arteko sintonia aurkitzen. Kooperatibismoaren zentzuaz —norantz eta zertarako— gabiltzala, ez igandeko plana non egin erabakitzen. Horretarako geure burua auto-mugatu gabe fin pentsatu behar dugu. Eta argi gure erakundeetan zabaltzen ari diren terapietara. Manualen eta *management*aren errezeptekin adi. Kontuz hizkuntzaren eta komunikazioaren kilker gogaikarriekin. Osasunaz dihardugu, ez kuranderoez. ■

Elkai Txapartegi
FILOSOFOA

Euskalgintza eta herrigintza

Joxe Manuel Odriozolak ireki du eztabaida *Abertzaleak eta euskara* (Elkar, 2008) liburuarekin. Herrigintzarik gabeko euskalgintza itsua da. Euskalgintzarik gabeko herrigintza berriz hutsala.

Honi espetxetik Joseba Alvarez Batasuneko mahaikideak erantzun dio (*Berria* 2008/9/10 eta *Gara* 2008/9/13). Baietz, baina ahaztu zaiola aipatzea ezker abertzaleak uztartu dituela biak, ahalegin askoren ondoren lortu duelako independentzia politikoaren aldeko herri mugimenduak euskaraz egitea.

Ematen du, ordea, eztabaidatik at utzi dutela biek gaur egungo egoera zein paradoxikoa den. Herrigintza ilegala den bitartean, euskalgintza subentziotatik bizi da.

Abertzaleon bi fronteak euskalgintza eta herrigintza badira, lehen begiratuan Estatuaren politikak kontraesankorra dirudi: herrigintza kartzelatu eta, aldi berean, euskalgintza diruz hornitzen utzi? Asmoa hala ere ez da batere kontraesankorra: euskal hiztunen komunitatea bale, baina euskal naziorik ezta mozkortuta ere.

Horregatik, komeni zaigu ez ahaztea gauden tokira errealitate juridiko-politiko horrek ekarri gaituela. Erabaki pertsonalak ondoren etorri direlako. Normala denez abertzale batzuek beldurratik utzi egin dute herrigintza. Normala denez, baita ere, beste zenbaitek euskalgintzan aurkitu du bere hileroko diru-iturria.

EGOTZ LASA

Eta Estatuak espero zitekeen moduan erantzun du. Herrigintzan jarraitu dutenak espetxe urrunetan sartu ditu eta euskalgintzan gora egin dutenak berriz maileguzko bulegoetan egokitu. Adibideak begi bista-koak dira, Joseba Alvarez bera eta Erramun Osa.

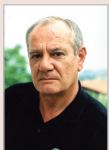
Erabaki guztiek ez dute balio bera, jakina, ondorio berak ere ez dituztelako, baina egoera honi aurre nola egin eztabaida soseguz eman dadin, erabaki pertsonalei buruzko hika-mikak albo batera uztea da nire ustez lehen urratsa. Zaila izan arren edo urdailak beste zerbait eskatu arren.

Errepresioaren atzaparpean bizi direnek euskalgintza salduen aterbe gisa ikusteko tentazioa izan dezakete. Eta alderantziz, baina oso modu beretsuan, euskalgintzak herrigintzaren esku-hartzea mehatxu gisa har dezake. Horregatik, eztabaida erabaki pertsonalen mailara jaisten badugu abertzaleon arteko giroa areago mikaztuko dugu. Eta okerrago dena, hori bakarrik lortuko dugu.

Egoera juridiko eta politikoa garbia da. Makila eta azenarioa. Herrigintzari makila eta euskalgintzari azenarioa. Garbia da, baita ere, haren asmoa, ondorioa eta arrisku nagusia. Orain pentsatu behar dugu horren aurrean zer egin, herri bezala. ■

«
Eztabaida erabaki pertsonalen
mailara jaisten badugu
abertzaleon arteko giroa
areago mikaztuko dugu
»

HIRUKO TXIKIAN
Joxemari Ostolaza

Eta larrazkena heldu. Bero joan zaigunak ez ditu berri onak ekarri.

Gasteizko Gobernuak, bizibidetik hara badirudi agindu eremu urria duela bere planak aitzinarazteko. Bere estrategiaren ardatz bilakatu duen kontsulta, publizitateaz gain, ez dirudi egingarria denik. Europara joatearenak ere, airera jotako erronkaren antza du, Bruselarako hegazkina aireportutik irteteko gasoilik gabe bailitza. Sinadura bilketari ekin diote, ohiko publizitate kanpainaren beste atal baten antzera, ospetsuen estilografiken argazkiek indartu nahi balute bezala. Idazle andanak du esana

Joan zen uda

kultur, kirol, unibertsitate, enpresa, sindikatu eta bestelako arlotako izarrez beteko dizkigute hedabideak, horrek animatu gaitzan. Azpiegitura urriz eginikotan dut eskarmentua, ez dira gutxi izan batean eta bestean euskararen alde bereziki ezagututakoak. Eta emaitzak, inoiz ez dira izan nahi bezalakoak. Marea betean errazagoa denez jauzi egitea, espero dezagun beheranzko korranteak hasi aurretik igerialdia bururatzea, hemen-go itsasadarra ez baita barra erraza. Dena den, itoak beti berak, argazki gabeak. ■

luma arma azkarra dela agintari elkor eta itsuen aurrean. Ez nago hain segur. Datozen asteetan,

BERTSO BERRIAK

Andoni Egaña

Uda soinuei adio

I

Sarri zaratak soinuarekin
nahikoa alde ez al du?
diferentzia nabarmena da,
gutxi batzurentzat salbu.
Iraila hasten zaigun sasoian
ta udak indarra galdu...
soinuak berez urritzen dira
eta zaratak ugaltu.

MADDI SOROA

IV

Suhiltzaile ta anbulantzien
sirena hotsek ze gudu!
Zabor-biltzaile, belar-moztaile,
herri-lan asko ditugu.
Baina kexatu ote gintezkeen
ez nago oso seguru
aurretik "herri" daramanean
hobeto onartzen dugu.

II

Industrialde asko egin da
gunetikan aterata.
Irailarekin lanera doaz
auto pilak ilaraka.
Txirrindan gutxi abiatzen da
urruntasuna dela-ta,
orain autoek sortu ohi dute
enpresek hainbat zarata.

V

Gure auzoko bizi(laguna?)
zergatik ez dugu hartzen:
egun eta gau, dinbi ta danba
etxe-hormak mailukatzen.
Gozatzen al du, iltze, puntapax
edo bro(n)ka-punttak sartzen?
Horren zioaz sikoanalistei
galdetzen ez naiz ausartzen.

III

Eta zarataz ari garenez
goazen autotik motora:
motozalea igo daiteke
zarataren Olinpora.
Sikoanalistei galderatxo bat
azaleratuz gustora...
Azeleratze zaratarekin
nor sentitzen den asko da?

VI

Egunotako sentimendua
bota dut halabeharrez
baina zaratak ez nauka zertan
jarri bekoki haserrez.
Bizi-seinale ere badela
uler bainezake errez:
Hil-kutxan ez da zaratarikan,
haurra sortzen da nigarrez.

Yorick liburu denda Paperezko antzerkiaren habia

Bilboko San Francisco kalean dago Yorick liburu denda. Bertara gerturatu eta antzerkiarekin loturiko argitalpenak topatzen ahal ditu bisitariak, izan testua ala teoria, arte eszenikoetako ezein arlotan. Ezohiko eskaintza da Yorickena, antzerkia gutxi ikusi eta are gutxiago argitaratu eta irakurtzen den garaiotan.

OIER GUILLAN

Argazkiak: Iñigo Azkona

EZEIN LIBURU DENDATAN SARTU eta kuxkuxean ibiltzea gogoko duenari harrituko zaio agian, apalak aztertzen hasi eta liburu denak antzerkiari buruzkoak direla konturatzean. Ez da ohikoa liburu denda espezializatuak existitzea gurean, beste herrialde batzuetako hiriburu handiagoetan ez bezala, eta are gutxiago antzerkiari buruzkoak.

Yoricken kasua ezin liteke ulertu Carlos Gilek zuzentzen duen *Artez* aldizkariaren haritik etortzeko beste proiektuei arretaz eta osotasunean erreparatu gabe, aipatu aldizkaria eta liburu dendaz gain Artezblai argitaletxea eta Interneten eskaintzen dituzten zerbitzu osagarriak ere martxan baitituzte. Adar ugari dituen proiektu horren adierazle da hain zuzen ere San Francisco kaleko espazioa: Yorick antzokia balitz, oihalaren bestaldera joanez gero *Artez* aldizkariako lantaldea topatuko luke bisitariak, erredakzioan lanean.

Borja Relañok eta Ainara Gerrikabeitiak egin digute harrera. Eskariak jaso berri dituzte eta liburuak pilatzen dira bazterretan, paperezko dorreak sortuz, denda txikiaren goxotasuna areagotuz. Horrenbeste antzerki liburu ote dago? Eta galdera horren haritik, bada liburu horiek guztiak irakurri, edo are, erosiko dituenik?

Yorick bisitatzen duen balizko eroslea irudikatzen saiatu gara segituan. “Jendea ez dator hona beste liburu denda batera doan moduan. Ez da kuxkuxean ibiltzera sartzen, datorrenak badaki zertara datorren eta begiratu ahal du, baina normalean badaki zer erosi nahi duen ehuneko oso handi batean”.

Apaletako tituluak begiratzeko hasi eta gaztelaniaz antzerkiaren inguruan kalera-tzen den gehiena topatzen ahal da. Euska-raz antzerkia ez da apenas argitaratzen, kasu bakan batzuk kenduta: Artezblai argitale-txeak berak kaleratzen dituenak eta literatu-ra lehiaketen bidetik etorritakoak daude batik bat. Gerrikabeitiak aipatu duenez Espainiako argitaletxeak dira euren eskaintza-ren oinarria, baina hala ere badaude Hego Amerikatik ekarritako liburuak ere. Antzerkiarekin zerikusia duen guztiak du lekua apal hauetan: “Testuak, teoria, prakti-ka, umeentzako zer edo zer, txotxongiloak, zirkua, magia pixkatxo bat...”.

Liburu denda horren espezializa-tua izanik, bertara-tzen den jendea erosle soila baino zer edo zer gehiago izan ohi da. “Jendeak askotan eskatzen ditu existitzen ez diren gauzak, argita-ratu ez direnak. Nor-malean existitzen diren antzerki tes-tuak dira, norbaitek idatzi eta antzeztua izan den obra bat, baina gero liburu bihurtu ez dena. Beste askok ez ditu-gun liburuak eskatzen dizkigute, badirenik ere enteratu ez garelako; haien bitartez eza-gutzen ditugu liburu batzuk, bezeroak lagun-tzen du liburu denda osatzen”.

Antzerki testuen kasuan liburuak erosten duenak helburu diferenteak izan ditzake. Relañok gustuko du antzerkia irakurtzea baina azaldu duenez, jende askok muntaia bat buruan duelako irakurtzen du, horretarako testu bat behar duelako ezaugarri jakin batzuekin. “Baina bada jende asko ere antzerkia irakurtzera datorrena, beren buruan errepresentazioa egitera”. Gerri-kabeitiak gehitu du muntatzeko asmoa duenak gaur egungo obrak gura izaten dituela eta normalean bizirik dauden egileenak. “Ira-kurtzeko zaletasuna daukanak edozer eros-ten du, Shakespeare izan edo Angelica Li-ddell. Baditugu klasikoak baina gutxi saltzen dira, Shakespeare edozein dendatan eros dezakezu, eta bestelakoak berriz ez”.

Teknologia berrien eskutik

Bai aldizkariaren jardunean bai liburu den-darenean Internet bidez albisteak zabaltu edo liburuak erosi ahal izateko aukera biziki

landu dute azken urteotan, oso gutxi baitira oro har antzerkian espezializaturiko errefe-rentziak. Relañok aipatu duenez Espainiako Estatuan pare bat liburu denda dago beraiek dakitenez, Madril-en eta Bartzelonan. “Badaude beste liburu denda batzuk antzer-kiari eskaintako sail ona daukatenak, baina gutxi”. Bezeroen jatorriaz Gerrikabeitiak dio gutxi etortzen direla Euskal Herri-tik kanpo, baina webgunetik erosten dutela. “Dendara bertara Bilboko edo inguruko jendea dator, eta Euskal Herriko jendeak ere orokorrean Internetetik erosten du. Askotan Donostiatik etortzea baino mer-keago ateratzen da saretik eskatzea”.

Yorick liburu dendaren bezeroek oso argi izaten dute zein libururen bila dabilzan. Askotan dendaren eskaintza hobetzen laguntzen dute bezeroek euren eskariekin.

Webgunean eskaintzen dena den-dan ere edukitzen saiatzen dira beti, liburuak lortzeko aukera arindu eta zerbitzua bizkortzea-ren. Relañok dioe-nez katalogoa eta webgunea parean mantentzen saiatzen dira. “Webgunetik eskatzen direnak dendatik kentzen ditugu, ahalik eta ari-nenen bidaltzeko”. Gerrikabeitiak ere webgunearen garrantzia azpima-ratu du: “Ez dugu saltzen ez daukagunik baina liburu dendaren oinarria webgunea da, hemen ez baitago antzerkiarenganako horrenbesteko zaletasunik”.

Lehenik aldizkaria sortu zen, gero argita-letxea, hirugarrenik webgunea eta laugarre-nik liburu denda. “Hilabetekaria izanik badaude egunero beste albiste asko guk aldizkarian ezin ditugunak sartu, eta pentsa-tzen egon ginen lekuriak aproposena webgu-nea zela, bat-batekotasunagatik”. Orduan sortu zen ataria eta handik gutxira –ia bate-ra– argitaletxea, egun 30 testu inguru eta lau bilduma dituen. “Esperantza nahikoa dugu, gure energia asko dago horretan, eta diru asko ere bai. Inbertsio handia da eta askotan ez dator bueltan, batez ere euskaraz argitaratzen denean”.

Yorick espazio gisa existitzeak banatzaileekin eta antzerki titulu gutxi batzuk soilik dituzten argitaletxe handiekin harremana erraztu die, oraindik Internet bidez soilik fun-tzionatzen duen denda batek zailtasunak izan baititzake alde horretatik. Gerrikabeitiaren iritziz ez luke horrela izan behar: “Funtziona-mendua berdin-berdina da, baina Internet

oraindik ez da horren ezaguna eta espazioa edukitzeak seriotasuna ematen du”.

Uzta propioa

Yorick liburu dendan topatu litezke Artezblai argitaletxeak euskaraz eta gaztelaniaz kaleratu dituen liburuak. Lantaldekoek aipatu dutenez liburu bat aukeratu eta kaleratzea erabakitze-rakoan ez dago irizpide erabatekorik, liburu bakoitzak bere istorioa dauka, eta edonola ere, normalean egoten den balizko materiala-ren kopurua ez da horren zabala. Argitale-txeak euskal sortzaileen lanak publikatzea izan zuen hasieran xede eta oinarri, baina denborarekin gaztelaniazkoek ere lekua hartu dute, interesgarriak irudituz zaizkien aukerak sortu izan direlako. Haien artean azkena Angelica Liddell autore ezagunaren lan berria, *Belgrado*.

Euskarazko testuei dagokionez, azpimarragarria da Serantes lehiaketarekin duten hitzarmena: lan sarituak kaleratzen ditu Artezblai. Egon badaude beste hainbat lehiaketa ere, baina Yorickeko arduradunek azaldu dutenez zaila izaten da liburu horiek topatzea, ez baitira gehiegi banatzen. Serantes lehiaketaren kasuan merkatura zabaltzeko aukera ematen diote lanei. Azken tituluen artean, besteak beste, Jokin Oregiren *Ni naiñ Hector, ni bakarrik* dago adibidez.

Lehiaketatik at, Antzerkiola Imaginarioaren formatu handiko lau testu argitaratzea ekarri dute gogora berrienen artean. “Pentsatzen egon ginen euskal dramaturgia egiten duen konpainia izanik, estetikoki nahiko zehatza eta estilo eta pertsonalitate aldetik oso markatua, interesagarria izan zitekeela paperean edukitzea ere. Nahiko obra poetikoak dira, irakurtzeko egokiak”.

Nolanahi ere, ez da erraza egun ohol-tza gainera eramaten diren testuetatik paperera pasatzeko aproposak izan daitezkeenak

Antzerki zalearentzat irla baten modukoa da Yorick, baina bertako langileek, zer edo zer erromantikoa baino, beraien lanbidea ikusten dute dendan

aukeratzea. Gerrikabeitiaren esanetan paperean testu batek indarra galdu dezake ohol-tzan oso estetikoak izan arren; edo alderantziz. Relañok azaldu duenez egile gehienak euskal antzerkigileak dira: “Ez dira idazleak, izatekotan antzerki konpainiako kide ikusten dute beren burua. Patxo Telleriaren kasuan adibidez berak idazten ditu gero bere konpainiarekin martxan jartzeko ikus-kizunak. Gure ustez oso idazle potentea da, eta gainera gero paperean ere irabazten du, beste dimentsio bat hartzen du”. Euskal idazle gutxi bidaltzen dizkiete bestela orijinalak, normalean erakargarriagoa izaten zaie-eta literatur lehiaketan bidea hautatzea.

Antzerkiari buruzko lan teorikoei dagokionez euskaraz ez dago apenas ezer. Gerrikabeitiaren esanetan asmoak badaude itzulpe-nak egiteko. Material didaktikoa izango litzateke, ikasleentzat banatzeko. “Ez dago antzerkia euskaraz ikasteko aukerarik, antzerki testuak euskaraz gutxi daude, eta formaziozkoak zero”.

Hutsune hori betetzeko aldera Artezblai argitaletxeak berak antzerki testu teorikoen lehiaketa zabaldu du aurtun aurreneko aldiz, euskaraz eta gaztelaniaz aurkeztu diren lanentzat. Saria: liburua argitaratzea. Testuen bildumaz gain Artezblai baditu teoriarekin lotuagoak daudenak ere, eta haietan aurkituko dute lekua lan sarituek.

Antzerki zalearentzat irla baten modukoa da Yorick, baina bertako langileek, zer edo zer erromantikoa baino, beren egunerokotasuna ikusten dute bertan, lanbidea. “Yorick existitzen da esfortzu handia dagoelako atzetik, bestela honi eustea oso utopikoa da, guztia aurrera doa proiektu oso bat dagoelako”.

Izan antzezlanen taula gainean muntatzeko, ala buruan bertan irudimenaren bidez dastatzeko, antzerki zaleak badu zeri heldu Yoricken. ■

GASTEIZ

Gasteiz hiribidean, irailaren 26tik urriak 12ra arte

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

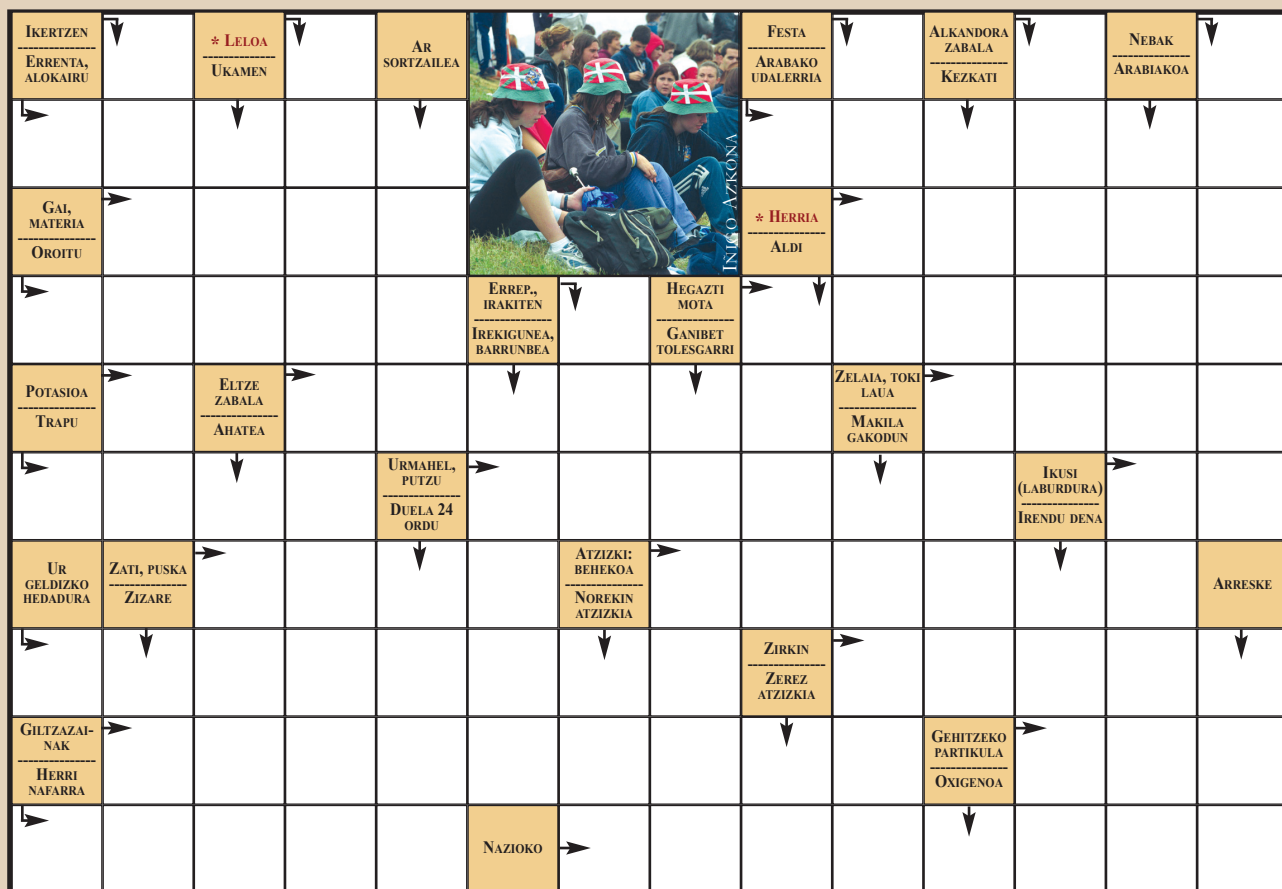
Bizi irakurriz!

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

Hitz gezidunak

GAIA: KILOMETROAK-08

Oihartzuna

Baldarraga jeneralak Erranbo eta haren soldaduak Urrukistaneko basamortura bidali ditu bertako egoerari buruzko informazioa biltzera. Oasi batean daudela tropa matxinoak sumatu dituzte urrutira. Orduan, Erranbok putzura sartzeko agindu die soldadu guztiei.

Putzuaren hondoan daudela honela esan die:

– Eta orain denak isilik. Matxinoak putzura inguratzen badira, ni izango naiz hitz egingo duen bakarra, entzuten dutena oihartzuna dela pentsa dezaten.

Handik minutu gutxira, matxino baten ahotsa entzun dute putzutik gertu:

- Apustu egingo nuke, amerikarrak putzu honetan ezkutatu direla.
- Apustu egingo nuke, amerikarrak putzu honetan ezkutatu direla – Erranbok putzu barrutik.
- Edo agian, duna horien atzealdetik alde egingo zuten –matxinoak.
- Edo agian, duna horien atzealdetik alde egingo zuten –Erranbok.
- Seguru egoteko granada bat botako dut putzura –matxinoak.

Eta Erranbok askoz ere ozenago putzu barrutik:

– Edo agian, duna horien atzealdetik alde egingo zuten!

Soluzioa

A									
B									
J									
L									
E									
A									
K									
E									
O									
K									
A									
P									
I									
H									
A									
R									
A									

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Melodia eta kaña ikuspegi gazte kritikoarekin

Donostiako talde gazte honek jakin du hardcore melodikoaren edo punk-poparen melodia eta itsaskortasuna metal erritmo eta gitarra gogorre modu egokian txertatzen. Are gehiago, nire ustetan taldearen hit-a den *Laberintoa* kantuan gai izan dira Europako street-punkaren amorrua ere gehitzen, kasu honetan euskara eta ingelesa nahasiz. Horrek guztiak erakusten du Bisaiko mutilak musika eta tendentzia askotara irekita daudela, eta denetatik apur bat hartzen ikasi dutela. Hitzei dago-kienez, gazteak eta kritikoak direla argi eta garbi erakusten dute eta bidegabekeriei gogor kontra egiteko aldarrikapen irmo ugarirekin batera, parrandaren edota marihuanaren aldeko testu arinagoak ere plazaratu dituzte; guztia ez da eta gauzak aldatzea, dibertsioak ere bere tartea izan behar du, jakina.

Jakin gabe zer
datorren

Bisa

RUN DOWN MUSIC

Iraupena: 38'48"
11 euro

BISA I

«Bakoitzak bizitza nahi duen erara eraikitzen du; guk gure ikuspuntua adierazi baino ez dugu egin»

Jakin gabe zer datorren. Hobe da plangintza edota esperantza berezirik gabe, datorrenari datorrela aurre egitea?

Azken finean geratzen zaizuna da, plangintza ez da beti zuk espero duzun bezala ateratzen eta. Jakina, gutako bakoitzak bere pelikula sortzen du Bisaren inguruan, baina gero etorkizunari aurre egin behar zaio datorren moduan. Ez dago besterik! Zer behar da "musika egiten jarraitzeko"?

Gogoa. Hori da galdu behar den azkeneko gauza, ezinbestekoa da.

Noiz ikasiko dute "gure koloreak desberdintzen"?

Hitz horiekin adierazi nahi duguna nahiko orokorra da: bakoitzak bere bizitza du, eta besteak errespetatzen saiatu behar dugu. Noiz? Auskalo!

Iragana ez da ahaztu behar. Zer ikasi behar dugu hortik?

Kontua ez da ikastea: abesti horretan hitz egiten duen pertsonak, nahiz eta berarentzat gauzak aldatu diren, ezingo duela inoiz iraganean gertatu zaiona ahaztu jakitea da garrantzitsua.

Gaztea izatea eta konprometitua edo kritikoa izatea biak bat dira? Zelan ikusten duzue euskal gazteria?

Kritikoa izateko zerbaitekin ez zara ados egon behar, eta hori ez da beti gertatzen. Eta euskal gazteriari buruz, bakoitzak bizitza nahi duen erara eraikitzen du. Guk gure ikuspuntua adierazi baino ez dugu egin.

Besteak beste, metalak presentzia nabarmena dauka zuen kantuetako erritmo eta gitarra batzuetan. Ados zaudete?

Bai, oso gustuko dugu musika estilo hori harrapatzen saiatzea. Gainera asko ikasten dugula pentsatzen dugu, eta abestiei ukitu kañeroagoak ateratzen dizkiegu.

Yogi zer da, alkoholaren apologia? Baina, modu berean Ostiralak cannabisarenak izan daiteke. Zer dira drogak zuentzat?

Yogik asko edaten du, baina pertsona normala izaten jarraitzen du (kar, kar). Gure laguna da eta abestia berari eskaini diogu. Ostiralak bai esan daitekeela cannabisaren apologia dela, guretzat behintzat.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Elhuyar ikaslearen hiztegia

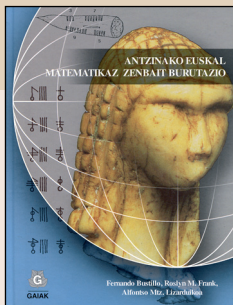
[Batzuen artean](#)

ELHUYAR FUNDAZIOA

1044 orrialde +
CD-ROM
26 euro***Ikaslearen Hiztegia guztiz eguneratua***

1997an izan zuen *Elhuyar ikaslearen hiztegia*-k aurreneko edizioa. 2001ean izan zuen bigarrena, eta aurtengo abuztuan kaleratu du hirugarrena, CD-ROM eta guzti. Edizio berri bakoitzak, hasierakoaren izen bera izan arren, baditu aurrekoarekin aldeak, batik bat edukietan ikasleen beharretara egokitzeko. Plazartu berriak 4.000 hiztegi-unitate gehiago ditu, 7.000 adiera inguru gehiago, 900 gramatika-ohar, bakoitza bere adibidearekin, eta 518 hiztegi-unitate irudiz edo gramatika-taulaz hornituak. Horiez gain, hiztegiaren amaieran, aditz eta deklinabide-taulak

jasotzen dituen eranskina eta munduko estatuen izenak, hiriburuenak eta herritarrei nola izendatzen zaien jasotzen dituen eranskina ere baditu. ■

Antzinako euskal matematikaz zenbait burutazio

[Batzuen artean](#)

GAIK

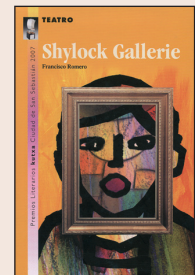
280 orrialde / 22 euro

Euskal matematikaren eta ilargiaren egutegiaren ikerketak

Fernando Bustillo, Roslyn M. Frankek eta Alfontso Mtz. Lizarduikoak osatutako liburua da *Antzinako euskal matematikaz zenbait burutazio*. Aritmetikaren hastapeak izan daitezkeelakoan, Cro-Magnongo gizakiek animalien hezurretan utzitako markak aztertu dituzte, baita Aurignacaldiko eta Goi Paleolitoko aztarnategietan aurkitutako beste kalkulu tresna batzuk ere. Atzetik, Josu Naberanek euskaldunen ilargiaren egutegiaren inguruan egindako azterketen ondorioak azaldu dituzte: euskaldunok garatutako kontatzeko oinarritzko sistema hogeitarra eta hemengo errotariek zeukaten sistema. Azkenik, Patziku Perurenak zenbakien euskal sinbologia azaldu du. ■

Artea eta merkatua oholtzan

Iazko Donostia Hiria literatur lehiaketan gaztelaniazko antzerki saria irabazi zuen Francisco Romerok (Torralba de Calatrava, Espainia, 1961) *Shylock Gallerie* lanarekin. Hiru pertsonaiaren gainean eratutako antzezlan da: ilusio eta goranahi izugarritz osatutako artelana galeriarik ospetsuenaren bidez aupatu nahi duen margolari gaztea; galeria horren jabe eta sustatzaile buruargia; eta hark erabili ohi duen arte kritikaria, inguratzen zaizkion artistetatik interesgarrien lanak oihartzuna izan dezaten lan egiten duena. Urte asko daramatza kritikiari galeria jabearekin, baina minduta dago, berak asko maite zuen margolari gazte baten heriotzaren erruduntzat jotzen duelako. Eta emakumearen maltzurkeriari aurre egiten ahaleginduko da. ■

Shylock Gallerie

[Francisco Romero](#)

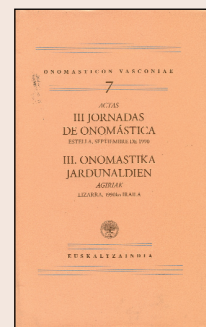
KUTXA FUNDAZIOA

72 orrialde

8,01 euro

III. Onomastika Jardunaldiak

1990eko irailaren 26, 27 eta 28an, Lizarran, Fray Diego de Estellaren familiaren etxean egin ziren III. Onomastika Jardunaldiak. Han aurkeztutako hitzaldi eta txostenen laburpenak jaso dituzte Euskaltzaindiak, Nafarroako Gobernuak eta Lizarrako Udalak *Onomasticon Vasconiae* 7-n. Bildutako lanen artean, hauexek aipa genitzake: Fernando González Olléren *Relaciones lingüísticas vasco-románicas. A propósito de la etimología de Estella*; José María Jimeno Juríoren *Toponimia rural y urbana de Estella*; Luis M. Mujika Urdangarinen *Allin ibarreko euskal toponimia (Mendebaleko euskararen aztarrenak Lizarrerrian)*; Fermín de Leizaola Calvoren *Aportación a la toponimia de las sierras de Andía, Urbasa y Entzia*; eta José M. Satrustegiren *El euskera en Tierra Estella. Evolución histórica*. ■

Onomasticon Vasconiae 7

[Batzuen artean](#)

EUSKALTZAINDIA

586 orrialde

Hegats

Batzuen artean

EUSKAL IDAZLEEN
ELKARTEA

174 orrialde

Cesare Pavese-ren ehungarren urteurrenean

1908ko irailaren 9an sortu zen Cesare Pavese idazle italiarra. Ehun urte igaro direnez, Torino bihotzean zuen idazlearen bizitza eta lana gogoratzeko une ona dela pentsatu dute Euskal Idazleen Elkartek plazaratutako *Hegats* aldizkarikoek. Irakurle asko izan ditu eta dauzka Cesare Pavese, eta ez dira gutxi haren lanak euskaratu dituzten euskal idazleak, Mikel Etxebeste, Xabier Mendiguren Bereziartu eta Joseba Sarrionandia, tartean. *Hegats*-en hari buruz mintzo direnak honakoak dira: Jose Angel Irigarai –idazlearen bizitza eta heriotza oroitzuz–; Xabier

Lete –Pavese-ren suizidioaren gaineko gogoeta eginez– eta Mikel Unanua –idazle italiarraren poesiaz–. ■

Altuera jauzia egitea lortu zuen elefantearen gorabeherak

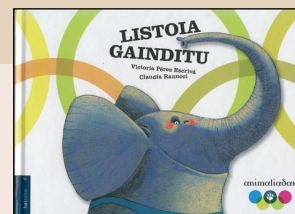
Kostata bada ere, edozein kirol proba gainditzeko irrika omen dute animaliek. Hori dio etxeko gaztetxoentzat Ibaizabalek kaleratutako *Listoia gainditu* istorioak behintzat. Elefantea dabilkigu komeriatan. Izan ere, animaliek altuera jauzia lehiaketa dute, eta listoiairen gainetik jauzi egiteko gogoia piztu zaio elefanteari. Makila baten laguntzaz erraz egin dezakeela esaten dio kangu-ruak. Baina elefantea lodiegia da, eta makila hautsi egin zaio. Hala ere, zartakoz zartako, azkenean jauzi egitea lortuko du. ■

Listoia gainditu

Victoria Pérez Escrivá

IBAIZABAL

38 orrialde / 6,88 euro

KARLOS ZABALA

«Espainian faxismoa gelditzeko aukera egon zitekeela uste zuen»

Zein ziren Malrauxen usteak Espainiara borrokatzera joateko?

Malrauxek ikusia zuen nola Hitlerrek Europako alderdi komunistik boteretsuena deuseztu zuen, nola nazi austriarrek estatu kolpea egin eta boterea eskuratu zuten, eta nola italiarrek Etiopia inbaditu zuten. Espainian, faxismoa gelditzeko aukera egon zitekeen. Eta faxismoaren kontra borrokatzera joan zen Madrilera.

Inor harritu al zuen haren jarrerak?

Ez asko. Malraux oso idazle ezaguna zen ordu-rako, baina faxismoaren kontra agertutako konpromiso politikoarengatik ere guztiz ezaguna zen. Madrilera iristean zein lan eman zion Errepublikako presidenteari?

Espainiako gobernuak atzerrian hegazkinak erosteko beharra zeukan. Ez zegoen hegazkin modernorik lortzerik ez Frantzian ez inon gobernuen zuzen eskatuta. Malrauxek Espainiako gobernuaren diruarekin ahal ziren eta hegazkin gehienak erosi eta eskifaia kontratatatu behar zituen. Hori egin ondoren, Malraux berak zuzendu zuen 1936ko abuztutik 1937ko otsailera arte –suntsitu zuten arte– borrokan jardun zuen *España* eskudrila txikia. 130bat lagunek osatu zuten: gehienak frantsesak, sei italiar, hiru belgikar, portugaldar bat, bi jugoslaviar, aljeriar bat, errusiar bat, txekiar bat, indonesiar bat eta euskaldun bat ere izan zen, Barca mekanikaria, itzultzaile lana ere egiten zuena, eskudrilako gehienek gaztelaniaz lau hitz baino ez zekitelako.

egileari galdezka

André Malraux 1936ko Espainiako gerraz

André Malraux
(1901 - 1976)

Indotxinan ibili zen joan den mendeko hogeigarren hamarkadan, eta garai hartan oinarritutako gertaerekin bi nobela idatzi zituen: *Les conquérants* (1928) eta Goncourt saria irabaztera eramango zuen *La condition humaine* (1933). Borrokalari antifaxista sutsua zenez, Franco eta haren militar faxistak Espainiako Errepublikaren aurka matxinatu zirela jakin orduko erabaki zuen indar errepublikarren alde borrokatzera joatea. Eta 1937ko otsailera arte borrokan jardun zuen berak antolatutako hegazkin eskudrilak, harik eta bertan parte hartu zuten lagun onenak hil edo zauritu eta hegazkinak suntsituta zeudenean, borroka utzi eta AEBetara eta Kanda-ra joan zen arte, Espainiako Errepublikarentzako laguntza

Esperantzak

André Malraux

ALBERDANIA, ELKAR

632 orrialde

23 euro

eskatzera. Bidaia horietan sortu omen zen Karlos Zabalak euskaratu duen *Esperantzak* liburua-aren ernamuina, faxismoa geldiaraztea posible zela aldarrikatzen zuen lana. *Esperantzak* 1936ko uztailaren 18-19ko gauean hasten da, militar faxistei aurre egiteko asmoz langileria armatzen hasi zenean, eta 1937ko martxoaren 20an amaitzen, 70. brigada mistoak faxisten alde ari ziren italiarrei irabazi zieten Guadalarajan. ■

Ezpalak

JON TORNER

Ander Lipusek Piarres Larzabal lapurtarraren *Ibañeta* obra egokitu du. Larzabalek 1968an idatzi zuen antzezlan, ETAk Meliton Manzanas erail zuenean. Christiane Etxaluzek estreinaldian parte hartu zuen, eta Ander Lipusek egindako egokitzeapenean ere parte hartuko du. Kasu honetan, ordea, bestelako mezua zabaldu nahi dute: "Oraingo gazteek ere, beharbada, berdin pentsatzen dute, gerla eginez garaipena helduko dela. Transmittu nahi dugun mezua da guda armatuak bere lana egin duela, ez dela beti gauza bera errepikatu behar, zikloak bukatzen direla", adierazi du Etxaluzek. Antzezlan urriaren 3an eta 4an estreinatuko dute Larzabalen.

Willis Drummond taldea bere bigarren diskoa grabatzen ari da Tolosako Bonberenean, Karlos Osinaga teknikariarekin. Hilabete barru kaleratuko du lan berria Bide Huts zingiluaren babesean.

25 urte Gasteiztik komunikatzen, 20 urte Gasteiz okupatzen

GASTEIZKO herri mugimenduak badu zer ospatua aurtan. Hala Bedi irrati libreak 25 urte bete ditu, eta 20 Gaztetxeak. Hala, urriaren 11n zorion festa erraldoia egingo dute egun osoan zehar hiriko gunes berdinetan: Aihotz eta Buruileria plazetan, Gaztetxean, Landatxon... Haur, gazte eta helduei zuzendutako ekitaldi mordoia izango da: erraldoiak, txalapartariak, zirko ibiltaria, tailerrak, pilota partidak, herri bazkaria, dantza eta antzerki emanaldiak, bertso saioak, kontzertuak eta abar. Egitarau osoa www.txorionak.org webgunean kontsulta dezakezue.

Augustin Zubikarai Sariaren oinarriak

ONDARROAKO UDALAK eta Elkar argitaletxeak nobela laburrentzako Augustin Zubikarai Sariaren oinarriak plazaratu dituzte. Abenduaren 1ean amaituko da lanak aurkezteko epea. Gutxienez 50 orrialde izan behar dituzte, eta gehienez 100. Sari bakarria emango da: 5.400 eurokoa. Epaimahaia Miren Agur Meabe, Ana Urkiza eta Xabier Mendiguren Elizegi idazleek osatuko dute. 2009ko urtarriaren amaieran jakinaraziko dute irabazlearen izena.

bota

Abarrak

Buridango astoarena

Gose eta egarri izaki, distantzia berera zituen eskuin-ekzer belarra eta ura. Jana eta edana neurri bereko premia ziren Buridango astoarentzat eta alde batera ala bestera egiten asmatu ez zuenez, kieto geratu eta gosez hil zen. Aurtengo Donostiako Nazioarteko Zinemaldiko epaimahaiak ere antzeko zerbait egin duela iruditzen zait: asko nabarmendu den filmik ez zegoen eta lehentasunak ezarri ezinda, inori gustatu ez zaion erabakia hartu du.

Emakumezko aktore onenaren sariek izan dute harrera on xamarra: Melissa Leok *Frozen river*-en eta Tsilla Cheltonek *Pandoranin kutusu*-n egindako lanak merezi zuten. Gainontzean azken film hori urrezko maskorarekin saritzeak ezul txiki bat eta kilker hotsa ukan zuen arapostu prentsako kideen artean; antzeko zerbait esan liteke Oscar Martinezek jaso duen aktore onenaren zilarrezko maskorraz ere: tuju-tuju; kir-kir. Michael Winterbottomi eman dioten zuzendari onenaren sariak txistuak jaso zituen: esango da Zinemaldiari dion fidelotasunak izango duela zerikusirik sarian; ikusle honek berriz, *Genova* gustuko izan zuen.

Zuzendariaren lanak txaloren bat merezi zuela uste dut, tamainan, hori bai, ez baita britainiarraren onena ere.

Makhmalbaf familiak epaimahaiaren beste sari bat eramane du, Samiraren *Asbe du-pa* lanarekin, nahiz eta saria emateko arrazoia –umeek gaur egungo munduan dituzten arazoekin engaiamendua, edo horrelako zerbait– harrigarria iruditzen zaidan: Hanaren iazko *Buda az sharm foru rikht* lanean bezala, umeak gizarte osoaren metafora dira pelikulan. Hori ez ikusteko begimotza behar da izan.

Jaime Rosalesen *Tiro bat buruan*-ek berriz, nazioarteko kritikarien Fipresci saria irabazi du. Eta horra txutxumutxua: antza denez kritikari espainiar bakar batek ere ez du bere alde bozkatu. Politikak ez duela zerikusirik? Garbi dago: asto guztiak ez dira Buridangoak.

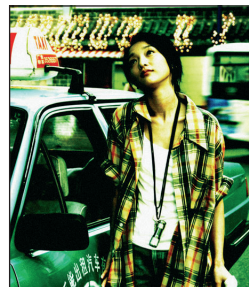
GORKA BEREZIARTUA

Ekialdearen garrasia

Zabaltegiko sari nagusia, Zuzendari Berrien Altadis Saria, Cao Baoping txinatarrak eskuratu du, *Li mi de cai xiang* filmagatik. Hain zuzen, edizio batzuetatik hona nabaria da Ekialdeko zinemagintzak mendebalderon artean piztu duen interesa. Aurten, zinema japoniar beltzak sail oso bat hartu du eta Zabaltegin bertan, Indiakoa bezalako industria zinematografiko indartsuaren arrastorik izan ez dugun arren, 36 pelikuletatik sei Txinako edo Japoniako ekoizpenak izan dira.

Primeran iruditzen zaigu, deiadar betean datorrelako Asiako zinema, indartsu, barruak askatu nahian. Askok dute kontatzeko, tradizioak hainbesteko pisua duen herrialdeotan jasaten ari diren eraldaketa handia baita azken urteetan. Mundua Ekialdean esnatzen da, Ekialdean jaiki, eta gu lo gauden bitartean, bizitzaz betetzen dira Shanghai, Tokio, Hong Kong, Kioto... Pantailan liluratu egiten gaituzte toki horietako neoizko argi deigarriak, trafikoa jasanezinak, karaokeak, amaierarik gabeko arroz-soroek, arte martzialek, detailerik txikiengandak arretak...

Baina topikoez harago, zein kezka, arazo eta zalantza dituzten erakutsi digute Zinemaldiko lan horiek.

Belaunaldi desberdinen talka kultural bortitza, familiar-teko harremanak eta komunikazioa (edo komunikazio eza), lanaren eta maila sozialaren garrantzia, lanetik erretiratzeak gizon japoniarrei dakarkien hondamendia, emakumeen papera gizartean eta familian, sentimenduak adierazteko zailtasunak, heriotza, eredu kapitalistak komunismoan eragindako desorientazioa...

Finean, gai unibertsalak eta berezkoak jorratu dituzte, edozein herrialdeko zinematografiaren antzera. Batzuetan modu orijinal eta berritzailean, estetika eta erritmo finkoagoekin bestetan. Baina hango ohituren eta gizartearen isla diren heinean, aberasgarriak zaizkigu, egungo mundu globalizatu eta txiki honetan. Zabaltegiko atea gero eta zabalagoa da eta proposamen anitzagoak dakartzkigu. Eskertzekoa da.

MIKEL GARCIA

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA: GORKA AZKARATE
ARGAZKIAK: YARTU KULTUR ELKARTEA

Ezkio-Itsaso (Gipuzkoa)

Dolare zaharrak
sorgindurik

1965ean egin zuten bat Ezkiok eta Itsasok; nekez aurkituko dugu Euskal Herrian biztanleak hain sakabanatuta bizi diren udalerririk. Bostehun bizilagun, 21 kilometro koadro eta bost auzo: Ezkio, Itsaso, Alegi, Santa Lutzi eta Mandubia. Horrez gain, Matxinbentako zati bat Ezkio-Itsasori dagokio. Baita Igartubeiti baserria ere. Hantxe da egitekoa, honezkero zortzigarrenez, Sagardo Astea. Baserriko dolarea lozorrotik aterako dute horretarako.

Berezitasun handiko hainbat txoko ezkutatzen dira Ezkio-Itsasoko lurretan; Ezkioko Amabirjina agertu zen lekuak, esaterako, sona handia lortu zuen bere garaian, Ezkio-Itsa-

son eta inguruetan ez ezik, urrunago ere bai. 1931ko ekainaren 30ean zenbaitek bertan Amabirjina ikusi zuela esan ostean, erromesaldiak hasi ziren: sei hilabeteke tartean milioi bat lagun baino gehiago inguratu omen zen agertokira. 2002an ingurunea txukundu eta berritu zuten, eta gaur egun oraindik ere jende dezente inguratzen da bertara, hilabete bakoitzeko bigarren igandean elizkizuna ospatzen baita.

Kizkitzako basiliza, berriz, Ezkio-Itsasoko biztanleen toki maiteenetakoa da. Mandubiako mendatetik helduko gara errazen Kizkitzako basilizara, Ezkio eta

Itsasotik abiatuta bide ederretan barrena iritsi bagaitezke ere.

Kizkitzako basiliza 1622an eraiki zuten, eta izen bereko mendi kaskoan dago, 664 metroko altueran. Ermitak berak zein hango Amabirjinak lotura handia dute itsasoarekin, aipamen historikoen arabera inguruko basoetako zura itsasontziak eraikitzeko ustiatzen zelako. Bertan itsas-argia egotea ere ez da kasualitatea. Itsasotik ongi ikusten omen da hark isuritako argia, nahiz eta ez dirudien itsasontziak gidatzeko funtzioa duenik; lan horretarako eraginkorragoak, aukeran, kostaldeko itsas-argiak. Itsasoarekiko erlazioa, bestalde, itsasontzi itxura duen ermitak eta inguruko elementuen kokapenak ere iradoki dezakete. Gaur egun, hiru meza ospatzen dira Kizkitzan urtero: Pazko eguneko arratsaldekoa, irailaren 8ko erromerikoa eta horren ondorengo igande arratsaldekoa.

Ezkio-Itsasoko kultur ondare aberatsaren erakusgarri dira, baita ere, Ezkioko San Migel eliza eta Santa Marina basiliza, Anduagako Santa

Toki honetan agertu omen zen Amabirjina, 1931n. Ondoren milioi batetik gora erromes iritsi zen bertara, batzuek diotenez.

Ezkerrean, Kizkitzako basiliza, 1622an eraikia. Eskuinean, Yartuko kideak pisoiekin sagarra jotzen.

Luzia, Itsasoko San Bartolome eta San Lorenzo, Alegiko Magdalena eta Mandubi zelaiko dolmena. Azken urteotan, ordea, Igartubeiti baserri zaharraren inguruan indartu den mugimenduak eraman du Ezkio-Itsasoren izena herriko mugetatik harago. Igartubeiti XVI. mendean eraiki zuten, eta jatorrian dolarea zen. Igartubeitiz gain, Saleteta eta Aristizabal baserriak ere XVI. mendean eraiki zituzten eta dolarea zuten euren egiturako ardatz. Saletetik, Igartubeitiren antzera, egurrezko etxaurreari eutsi dio; Aristizabalek berriaz, beranduago erantsitako harrizko arkuak dauzka gaur egun.

Baserri zaharraren negar malkoak

Igartubeitiko dolarea lanean ikustea bisitariak nekez ahaztuko duen bizi-pena da. Baserriko zurezko egitura guztiek kirrinka egin ahala muztioa nola sortzen den bertatik bertara ikusteak zirrara berezia eragin ohi du aldiro, prozesua aurretik ezagun izanik ere.

Sagar saskikadak askan barreiatu eta, pisoiak lagun, sagar jotzeari eki-

ten zaio. Jarraian, sagar txikitua edo patsa bildu eta aska erdian pilatzen da, mendi modukoa eginez. Mendi horren gainean ohol ezberdinez osaturiko egitura konplexua osatzen da, eta haren bitartez baserriko habe nagusiak bere indarra igorriko du patsa zanpatze lanean. Patsarekin kontaktuan hodiak jartzten dira, muztioa errazago atera dadin, eta baserriko beheko solairuan dagoen ardatza biraraziz, goiko solairuko habe nagusia gora eta beheara mugiaraziko da, patsa zanpatu eta hartatik muztioa erauziz. Muztioa, gero, askak berak duen pendiaz baliatuz, estolda zulora bideratzen da, eta erratz adarrez iragazi ondoren, ukuiluko tina edo kupel batera erortzen da. Muztioa edateak ere xarma duen arren, irakinaldi pare bat beharko dira, kupel ireki batean, aurrena, eta kupel itxian ondoren, benetako sagardoaz gozatzeko.

Urrian, Sagardo Astea Igartubeitin

Pilarika jai egunaren bueltan ospatu ohi da, 2001etik, sagardo astea

Igartubeitin; aurtengoa zortzigarren edizioa izango da, beraz. Yartu kultur elkarteak da Ezkio-Itsasoko kultur jardueren sustatzaile eta bultzatzaile nagusia eta urriko sagardo astea, zalantzarik gabe, herriko kultur egutegiko zita garrantzitsuena da eurentzat.

Sagardo asteak irauten duen egunetan, baserriko dolare zaharra martxan jarri eta duela 500 urteko teknika erabiliz edari preziatua egingo dute Igartubeitin. Ekimena heldu aurreko asteak sagar bilketa eta antolaketa lanetan buru-belarri murgildurik igaro ohi dituzte Yartukoek. Aurreko edizioetan, Ezkio-Itsaso bertako ia 5.000 kilo sagar zanpatu zituzten Igartubeitin. Horrez gain, baserriko atarian ikusgai egongo den sagar erakusketan, 70 mota ezberdinetako aleak jarri izan dituzte, Ezkio-Itsasoko sagarrondoetan aurki daitekeenaren erakusgarri. Zikloa borobiltzeko, herriko zenbait lagunek XVI. mendeko jantziak soinean jarri eta orduko baserri bizimoduaren antzezpena egingo dute, baserriko betebeharrak ezberdinak irudikatuz. ■

artez

euskara planak

trebakuntza

hizkuntza aholkularitza osoa

enpresak, udalak, merkataritza...

euskal papergintza

bulego materiala

postalak, agendak

inprimakiak, zigiluak...

itzulpenak

hainbat hizkuntza

zuzenketak, egokitzapenak

teknikoak, komertzialak...

bai

Basque Institute

Luzarra, 10-2 • 48014 Deustu (Bizkaia) ☎ (+34) 94 448 00 00 @ www.artez.net

URRUTI SPORT

PARAPENTE IKASTAROAK

ETA BI LAGUNENTZAKO HEGALDIAK

Jose Maria Soroa 20 ■ 20013 Donostia

Tel/Faxa: 943 27 81 96

e-posta: urruti@urruti.com ■ www.urruti.com

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

NEUROLOGIA

Garun alferra, garun txikia

AUSTRALIAKO SYDNEYn dagoen Hego Gales Berria unibertsitateko ikerlarien arabera, bizitzan zehar jarduera mental konplexuak egiten ez dituzten pertsonak gainerakoek baino uzkurrago izaten dute garunaren zati bat. Hain zuzen, jarduera mental konplexuak izan dituztenek hipokanpo handiagoa dute. Nahiz eta adinarekin denoi uzkurtzen zaigun hipokanpoa, ariketa mental ugari egin dutenen uzkurdura pertsona arruntagoenaren erdia izan daiteke.

Lehen aldiz aztertu da, zientzia-ikerketak batean, garunaren tamaina, eta aurkituta-

koak aurrerakada nabaria eragin dezake dementziaren aurkako borrokan. Alzheimerren gaitzaren aurkakoa batez ere, nahikoa onartuta baitago hipokanpo txikia izatea Alzheimerren garatzeko faktorea dela.

Azterketan 60 urtetik gorako 50 lagunek parte hartu dute, hiru urtetan. Lanaren arduradun nagusia den Michael Valenzuela doktorearen arabera, farmazia-industria hipokanpoaren uzkurduraren

Hipokanpoa gutxiago uzkurtzen zaie ariketa mentalak egiten dituztenei.

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Bularra hartzen duten haurtxoak azkarragoak dira

GERO ETA ZAILAGOA da amaren bularretik elikatutako umeen abantailak eta mesedeak ukatzea. Gaiaren inguruan sekula egindako ikerketa zabalenak erakutsi duenez, elikadura modu natural horrek eragin guztiz positiboa dauka umeen garapen kognitiboan, eta haren adimen-koefizientea hobetzen du.

Hau ez da haurren koefiziente intelektuala eta amasnez osatutako elikadura lotzen dituen aurreneko ikerketa, baina orain arteko ia lan guztiak behaketa modukoak ziren. Amaren portaera bezalako faktoreen eragina ezin kontrola zitekeenez, haurren adimenaren eboluzioa aztertzeke ez ziren hain fidagarriak.

Orain, sei urte eta erdi iraun duen ikasketa kontrolatu eta aleatorioan, Bielorrusiako 31 ama-haur zentrotan jaiotako 13.889 haurtxoren jarraipena egin da. Eta herrialde horretan amaren bularra luzaroan eta eskusiboki emateak inolako diru-laguntzarik edo bestelako pizgarriarik jasotzen ez duen arren —Europako hainbat herrialdetan duela urte batzuk jarri ziren martxan horrelako neurriak—, ikerketak ondotxo frogatu ditu amaren bularreko esneak adimenaren gain dituen mesedeak.

PROBIT ikerketak (Ama Edoskitzea Sustatzeko Saiakuntza) "luzaroan amaren esnea soilik hartu duten

umeak gainerakoak baino adimentsuagoak edo azkarragoak direla" frogatzen du, lanaren arduradun nagusi Michael Kramer-ek azaldu duenez. Zehazkiago esateko, OME eta Unicef erakundeek bultzatuta, amasnea soilik sustatzeko programan parte hartu zuten umeek 7,5 puntu gehiago lortu zituzten ahozko adimen test batean. Bi taldeen arteko aldeak nabarmenak izan ziren beste alor batzuetan ere —2,9 puntukoa adimen ez-ahozkoan, eta 5,9 puntukoa garapen kognitiboan—, betiere Wechsler-en haur-adimena neurtzeko testak aplikatuz. Eta test horiek dira gaur egun erreferentzia bezala erabiltzen direnak gizarte garatuetan.

Zalantza bakarra azaldu da: esnea albo batera utzita, ea amaren eta umearen arteko harreman estuagoak zer nolako eragina izango zuen emaitzetan.

Ama-esnari buruzko inoizko ikerketarik sakonena egin dute Bielorrusian.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Suomiak eta afganiarrak bat

SUOMIN NAZIO ZUHAITZA da urkia. Bertako zuhaitz ugarienetakoa da eta, hemen txerriarekin esaten dugun eran, urkiaren azkarak ez beste guztia baliatzen ikasi dute; biziko badira, beharko! Suomiren ikur nagusia urki baten aurrean makurtutako neskatoa da. Neskato hori betirako kateatuko duen eratzuna eman aurretik, urki azalez egindako beste bat eman dio bikotekideak. Horra urkiarenganako mirespena!

Bikotea lotuta, aterpe beharrean izango da. Han urkia bezalakorik ez da. Teilatua egiteko urki azala nagusi. Isolatzaile bikaina da, hango teilatuetan funtsezkoa: lata edo txila eta zohikatz edo belar zotal edo teilaren artean jartzen da. Olio ugari eta mundruna edo brea ditu eta horrek ez urik ezta haizerik igarotzea eragozten du. Gaur egun beste mundrun bat darabilgu isolatze lanetarako mundu osoan: petroliotik edo harrikatzetik eratorritakoa. Petrolioaren aurretik ez al ditugu Urkiatarrak akabatuko! Afganistan gajoa, 1.800 urteko urki azalak eusten dio ezagutzen den monasterio budista zaharrenari.

Urki azalak aterpetuko duen beroa sortzeko, azal horrek berak lehen ere, zutik zenean, aterpetzen zuena dute su-egur. Bost milioitik gorako suomiarren hamar etxetik batean, oraindik ere, urki egurrez berotzen da negua. Epel horretan, besterik ezean, azala eta egurraren arteko barruko azala jango dute. Jateko murtzikatu, asko ez dela aitatzen nuen Harri Aroko indusketa batzuetan topatu duten txiklearen antzera, orain 5.000 urte legez.

Egun xilosa ateratzen zaio urki egurrari. Txikleak eta gozokiak gozatzeko gaia da, diabetikoentzako egokia –insulina beharrik gabe metabolizatzen du gorputzak– eta hortz-haginetan txantxarrik zulatzen ez duena. Milaka urteren ondorengo ganorazko atarrementua.

Epelean jan eta edan. Zintzurra leuntzeko, barrunbeak pozteko eta burua arintzeko urkiaren izerdi gozotik hartzitutako ardoa edaten dute. Hostoz jantzi aurreko izerdi berria kentzen diote, lau bat litro eguneko zuhaitzeko, batez beste. Eztiz eztitutako izerdia baratxuri eta limoi azalez irakin ondoren, hartitzen laguntzeko garagardo pittin bat erantsi. Hartzidurak aho sabaiaren oniritzia duenean botilei eman eta hozkailuan jarri.

Urte berrian, zaharrean etxeko epelaren altzora bildu bide ziren etsaiak kanporatzeko urki adarrezko erratza dantzaten dute.

Urkia ederki baliatzen dute suomiak.

aurkako sendagaia aurkitu bitartean, oso berri ona da norberak bere buruari lagundu diezaiokeela jakitea.

Une honetan, ikerlariak arriskua duten helduengan ariketa mental eta fisikoaren eragina aztertzen ari dira. I

Azken sasoian modan daude adimena lantzeko joko elektronikoak.

EKOLOGIA

Metanoa Artikotik ihesi

IKERLARIAK oso kezkatuta azaldu dira azken asteotan Artikoan sortu diren metano tximienengatik. Metanoa karbono dioxidoa baino askoz ere eraginkorragoa da berotegi prozesuan, eta isurtzen segituz gero, prozesu hori areagotu egingo da.

Artikoan metano kantitate eskergak daude harrapatuta eta, izotza urtu ahala, atmosferara isurtzen da gas hori. Ez dago soluzio egokirik arazo horretarako, ez baita aurreikusten epe motzean urtea geldituko duen sistemarik. Oraingoz, behatu baino ezin da egin. I

Artikoko izotza urtea atmosferara metano asko isurtzea eragiten ari da.

ideia batetik errealitatera

web garapenak

multimedia

aholkularitza

edukiak

iametza
interaktiboa
www.iametza.com
T.943 37 67 16

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

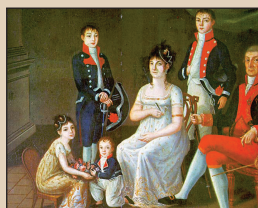
Amerikako ziria piztuta

MEXIKO HIRIA, 1808KO EKAINAREN 9A. Jose de Iturrigaray Mexikoko erregeordeak *La Gaceta de Madrid* egunkaria jaso eta titular kezagarria irakurri zuen: maiatzaren 2an frantziar armadak herritarren errebolta krudelki itzali zuen Espainiako hiriburuan. Handik aurrera altxamenduaren oihartzuna abiada bizian hedatu zen; espainiarren eta frantziarren arteko Independentzia Gerra hastear zen.

Eztandaren uhinak berehala iritsi ziren itsaso- bestaldera, gaur egungo Mexikoko kostaldera. Borboien abdikazioak buru politikorik gabe utzi zuen Inperioa. Eta penintsulan bezala, Espainia Berriko Erregeorderrian ere gobernu berria ezartzeko eskubidea zuten; preso zegoen erregeari obeditzen jarraitzeak ez zuen zentzurik. Iturrigaray Espainiaren loturak eteteko prest agertu zen. Kreol talde batek subiranotasunaren aldeko mugimendua abiatu zuen, baina gaxupinek –Iberiar penintsulan jaioakoen mespretxuzko izena– ez zituzten koroaren pribilegioak galdu nahi eta 1808ko irailaren 15ean Jauregi Nazionalari eraso eta erregeordea atxilotu zuten, erregeari iruzur egitea leporatuz. Hego Amerikako historiako lehen estatu kolpetzat jo genezake. Iturrigaray epaitu, baina errugabetzat jo zuten.

Independentzia saiakerak porrot egin zuen, baina errebolta-aren ateak zabaltu egin ziren. Kreolek mestizoen eta indiarren laguntza bildu zuten. Horrenbestez, 1808an bertan Queretaroko konspirazioa jaio zen, besteak beste Miguel Hidalgo apaiz kreolak bultzatuta.

Iturrigarayk kargua behartuta utzi eta bi urtera, 1810eko irailaren 15ean, Hidalgo

Goian, Miguel Hidalgo apaizaren omenezko estatua. Hidalgo izan zen *Doloresko aldarria* eta, beraz, Mexikoko independentziaren bidea hastapenetan bultzatu zuena. Lerro hauen ezkerrean, Jose de Iturrigaray erregeordea eta familia.

apaizak Dolores herrixkako eliztarrak matxinadara deitu zituen. Eta *Doloresko aldarria*-ekin hasi zen 1821an Mexikori independentzia emango zion gerra irekia.

Iraultzak domino efektua izan zuen; gaurko Bolivia, Ekuador, Venezuela eta Kolonbia altxa ziren lehenik, eta Argentina, Txile, Uruguay eta Paraguay gero. Bi mende geroago, bakoitza bere independentziaren bigarren mendeurrenaren ospakizunak prestatzen hasi da. ■

ARRASTOAK

Dyedefraren piramidearen aztarnak. Keopsena baino zazpi metro altuagoa zen.

GIZAKO LAUGARREN PIRAMIDEA

ia ezezaguna da. Dyedefra faraoiak erai-kiarazi zuen, Keops aitaren lorpenak gainditzeko asmoz. Hortaz, Keopseko piramideak baino 7,62 metro gehiago neurtzen zituen. 5.000 urtetan hareak erdi estalita egon da eta arrastoak ez zituzten Gizako piramideekin lotzen, handik zortzi kilometrora eraiki baitzuten.

Baina azken hamabi urtetan, Zahi Hawass doktorea buru duen taldea piramidean indusketa lanak egiten aritu da eta euren ikerketaren emaitzak *Piramide galdua* izenburuko bi orduko sail dokumentalean bildu dituzte. Dokumentalean, besteak beste, lau piramideak pasabide amaigabeez lotuta zeudela azaltzen da.

Daniel Innerarity

«Presioa oso handia da munduak forma politikorik izan ez dezan»

Bilbo, 1959. Nafar nahiz arabar jatorrikoa, Innerarity abizenak bere sueziar askazia agertu arren. Filosofian doktorea. Zaragozako Unibertsitatean nahiz Parisko Sorbonan dihardu. *Le Nouvel Observateur*rek munduko 50 pentsalari onenen artean ipini zuen 2003an. *Ética de la hospitalidad*, *La transformación de la política*, *La sociedad invisible* edo *El nuevo espacio público* dira bere azken lanak. Guk kaleratzear den *Le futur et ses ennemies* liburuaren gainean oinarritu dugu solasaldia.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

Eusko Ikaskuntza Saria jasoko du udazken honetan. Giza harremana, artea, kultura edota zientzia soziale-tan nabarmendutako lanak hartzen ditu kontuan sari honek. 2008an, Daniel Innerarity pentsalariaren lana hartu du aintzat Eusko Ikaskuntzak. Flammarion argitaletxeak *Le futur et ses ennemis (Etorkizuna eta bere arerioak)* liburua kaleratu baino lehen —egileari esker— irakurtzeko parada izan dugu. Datorren elkar-riketa “ez ohikoa” da. Alegia, galderetan beretan elkarriketa egilearen beraren barne gogoetak baitoaz. Esan dezagun elkarriketa gogoeta-solasa bihurtu dela. Gizarte demo-kratikoen etorkizuna hartu dugu hizpide abiatzeko. Daniel Innerarityk Eusko Jaurlaritzaren herri galdeketaz eta geure etorkizun politi-koaz bere iritzia ere eman digu.

Zure lanak bete-betean aztertzen du egungo tirania edo nagusikeria. “Den-bora”ri buruzko gogoetak dira zure lanaren eta gure gizartearen etorkizu-neko gakoa. Gogoeta horiek egungo pentsamoldea berritzera datoz nola-bait. Ados zaude azalpen horrekin?

Espazioa ia obsesio bihurtzeraino ageri da gizarteari buruzko azken teoretan, globalizazioaren katego-riaren bitartez esaterako, eta horrek “denbora” faktorea eta denborak komunitateak sortzeko eta deusezta-tzeko eta sinkronizatzeko edo baz-tertzeko bektore gisa funtzionatzeko duen indarra ahaztera eramán gaitu. Hain zuzen ere horixe da egun nire kezka, denborari buruzko gogoeta oinarritzko kategoria gisa txertatzea, gure gizartearen izaera, erritmoa, hel-buruak, gatazkak eta politika berri-tzeko aukerak ulertzeko.

“Etorkizunerako etika” proposatzen duzu eta gakoa transmisioa dela diozu. Zer da transmisioa hitz gutxi-tan?

Nire irudiko egungo gizarteek oso modu larrian arriskatzén dute etor-kizuna. Egungo belaunaldiak etor-kizuneko belaunaldien kontura bizi dira, eta etorkizuneko etikaren gunea hauxe da: etorkizunak pisu politikoa nola har dezakeen pentsa-tzea, zeregin politikoetan nola sartu asmatzea. Iraunkortasunak eta bes-telako gaiak pentsamoldea aldatzea

“Egungo gizarteek oso modu larrian arriskatzén dute etorkizuna. Egungo belaunaldiak etorkizuneko belaunaldien kontura bizi dira”

dakarte eta bizi direnen diktadura-tik ateratzeko exijitzen digute, gure gogoetetan existitzen ez direnak ere kontuan hartzeko; ingurumen osa-suntsua eskuratzeko eskubidea dutelako, baita erakunde orekatuak eta ekonomikoki segurua den gizar-te zerbitzuen sistema ere.

Etorkizunaren ezagutza.

Berrikuntza eta sormena nagusi dira gure gizartearen. Errealitatea kontrola-tzen dugula ziurtatu nahi dugu. Baina gure eguneroko bizimodua etorkizu-nari buruz egindako aipamenen menpe bizi da, etorkizunari buruz dugun ezagutza espekulazioaren ondorio da. Ez dugu behatzen, ordea. Galdu egin ote dugu gizakiok ikuspegi historiko hori?

Egungo eta bere-halako kontuekin lanpetuegi gaudela iruditzen zait, ez diegula ia arretarik ematen joera edo aldaketa sakonei. Errealitateari epe luzera begiratzuz baino ez dira horiek guztiak antzematen nire ustez. Egungoaren tiranokeriak itsu-tuta gauzka. Ikus-tea aurreratzea da, eta berehalakoaz

“Nire kezka, denborari buruzko gogoeta oinarritzko kategoria gisa txertatzea da, gure gizartearen izaera, erritmoa, helburuak, gatazkak eta politika berritzeko aukerak ulertzeko”.

baino arduratzen ez direnak egon nahi ez duten lekura iristen dira azkenean. Itsasoan igerian ari garela inguruan, metro koadro batean, daukaguna ikustearen parekoa da, itsas hondoko korron-teei jaramonik egin gabe.

Jarraitzeak biziberritzea ekarri izan du. Prospektiba, horixe da gako-hitza. Liburuan diozunez, hauxe da gakoa: “Denbora homogeneousa dela sinetsita pentsatzen eta jarduten duen iraun-gi/zahartu ereduari ez jarraitzea. Etor-kizuna bere erabakien arabera eralda-tzea da gizarte modernoaren akatsa”. Denbora homogeneousoaren aldagai his-torikoa “aldatu” egin al da?

Etorkizuna ezagutzeko irudimena behar da, gizarte dinamikoetan etorkizuna ez baita egungoaren jarraipen hutsa. Ziurgabetasun han-diagoz bizitzen ikastea ere eskatzen du. Izan ere, etorkizuna ez dago aurrez erabakita, gero eta arrisku-faktore eta konplexutasun gehiago daude, eta horiek guztiak kudeatzen jakin behar dugu.

EUSKO JAURLARITZAREN HERRI GALDEKETA

“Biktimismoan oinarritutako jarduera orok porrot egingo du”

Zer irizten diozu Eusko Jaurlaritzak proposatutako galdeketa?

Bat nator ez zaiola ETAr utzi behar euskal autogobernuari dagozkion zeregin politikoak noiz eta nola joratu behar diren erabakitzeke giltza. Baina egungo egoera diseinatzean erantzukizun handiena izan dutenek –funtsean lehendakariarekin eztabaidatzeari Zapaterok uko egin izanak eta lehendakariak bere bide-orria aldatu ez izanak– hauxe lortu dute: ETAK erabaki zuen galdeketa onartu zuen osokoaren emaitza, eta aurrerantzeko jokaera erabakitzen ere saiaturiko da.

Nola eskuratu horrenbestez, gizarte demokratikora iristeko giltza?

Berriro ere euskal gizartea da gakoa, ez galdeketa egin ezin ez duena, bere iritzia behin eta berriz baliatzen duena baizik. Azken Euskobarometroak euskal gizarteari buruz emandako datuetan ez dago ia zalantzarik: galdeketa ez du ez gogo ez eta haserre handirik eragiten, beraz, biktimismoan oinarritutako jarduera orok porrot egingo du. Azterketa horrek eta beste batzuek etengabe

erakusten dute herritar gehienek hiru printzipiori jarraitzen dietela:

1. Autogobernua sakontzeko borondate argia dago, urteetan alde bakarrera mugatuta egon ostean, bere jatorrizko zentzua, adostasuneko ale-gia, berreskuratzeko.

2. Gizarteak elkarrizketaren aldeko lidergo integratzaile nahi du, gizarte helduaren ordezkari dena eta dramatizatutako liskarrek gizatzen ez dutena.

3. Indarkeria baztertzeko hitzarmen zabala lortu behar da, ETAK gero eta indar gutxiago izan dezan bizimodu politikoan.

Ezinbestekoa da hiru horiei arreta ematea Euskadin gizartearen gehiengoak lortzeko. Hiru printzipio horietan oinarrituta bide orekatu eta sinesgarria proposatzen duenak euskal gizartearen konfiantza eskuratuko du, eta datozen urteetan gatazkatik libre utziko du.

Beharrak ezagutzetik joerak onartze-ra igaro gara. Politika –bere programa, erreforma eta estrategiek–, egokitzeke logikaren menpe dago. Horixe da politikaren eta klase politikoaren egungo krisia. Gizarteak erronka berriei egin behar die aurre: malgutasun handiagoa behar du eta bere mugak ondo ezagutu. Horretarako gai dela uste duzu?

Bereziki amorrarazten nau egoera berrietara egokitu behar dugulako lelo horrek, egungo diskurtso politikoan etengabe aipatzen dena. Etorkizuna eraiki egin behar da, baina badakigu etorkizuna eraikitzeak ez duela etorkizuna gure

menpe jarriko, eta beraz, ezingo dugula alde zuzenetik iragarri. Politikak ez du hautatu behar: errealtatearen menpe egon edo errealtatearen erabat kontrolatu; eraikitzeke eta gobernatzeke, tarteko bideak daude, eta horiek aztertu beharko genituzke.

Kronopolitika: gizarte erritmoak gobernatzea.

Azkarren tiraniak zuzentzen bide du mundua. Denboraren eraginkortasunaren, eztabaidarako denboraren eta eztabaida legezkotzat jotzearen arteko kontraesanaren menpe bizi da politika. Zientziaren eta teknikaren

garapena ez da gizarte garapenaren pareko. Desinkronizazioa gakoa da munduan, mundu globalizatuan, gizarteko bidegabekeriak ulertzeko. Denbora demokratizatu daiteke? Antola daiteke botere bat denboraren gainean?

Nire ikuspegitik, gobernatzea gizarte denborak, gizon-emakumeenak, ekonomiarenak eta zientziarenak, kontsumoarenak eta ingurumenarenak, sinkronizatzea baino ez da. Beste garai batzuetan zaintza-dorreak eraikitzen zituzten lurraldea zaintzeko, eta egun beharrezkoa da gizarte denborak behatzea. Horretan datza guztia: etorki-

Mikeletegi pasealekua 53 • DONOSTIA
943308220 • www.arbelaitz.com

Arbelaitz Jatetxea

zuna, bazterketaren aurkako borroka, berdintasuna...

Historia aldatu egin da eta kontraesan hau gertatu da: ezkertiar progresistek desazelerazioa nahi dute, kontserbadoreek, berriz, azelerazioa. Hori da ideologia historiko logikoa "desitxuratzeko" duen paradoxetako bat. Estatuak mantso doaz eragiketa globalen abiaduraren aldean. Gizarte modernoak dinamizatzen dituen estatuak gizartea moteltzen du. Politika bera anakronismo huts bihurtzeraino. Mundua "forma politikorik" gabe gobernatzera behartuta al dago?

Bada paradoxa bat asko interesatzen zaidana, eta ezkertiarren eta eskuinekoen arteko truke edo maileru horietan antzematen da. Egun, eskuinaren hizkuntza ezkertiarrena baino "aurrerakoiagoa" eta dinamizatzaileagoa da, ezkertiarrek konpontzaileak eta malenkoniatsuak baitira, eta gizarte konkistak "kontserbatzea" baitute helburu. Egungo "atzerakoiek" etorkizuna deuseztatzen dute, desinkronizatzen eta baztertzen duen azelerazioaren bitartez... hain zuzen ere etorkizunaren inguruan; despolitizatzaileak dira. Presioa handia da, munduak forma politikorik izan ez dezan. Horregatik, demokratikoki borondate politiko bat sortzeak denboran dituen ezaugarriak, erabakitzekeko prozedurak, gogoeta egiteko eta negoziatzeko moduak babestean datza gure erronka nagusia, behar tekniko-ekonomikoen inperialismoaren eta komunikabideek denborari ematen dizkioten astinduen aurrean.

Geldotasun politikoari aurre egiteko aurrerapen prospektiboa lantzea proposatzen duzu zuk. Laburtu ideia hori, mesedez.

Politika motela da teknikaren, komunikabideen edo ekonomiaren abiadurarekin alderatuz gero. Prozesuak azkartuz horiek harrapatzen saiatzen da, baina ezin du. Prospektibaren bitartez politikak ez luke norabiderik eta zentzurik gabe igarotzen duen denbora hori guztia galduko. Prospektibak ikasketa prozesu bihurtzea izan behar du, gertatu aurretik jokatzeko baldintzak eta metodoak aldatzen dituen.

"Bereziki amorrarazten nau egoera berrietara egokitu behar dugulako lelo horrek, egungo diskurtso politikoan etengabe aipatzen dena".

Gizarte esperantzaren eraikuntza politikoa.

Kant aipatzen duzu liburuan eta haxe galdetu etorkizunaz: Zer eza gutzen dugu? Zer egin behar dugu? Zer espero dezakegu? Itxarotea. Gizarte esperantza. Nietschek berriz "esperantza gaizkia" dela dio. Denborak lantzea eta zibilizatzea proposatzen duzu, horiek okupatzea, esperantza da horretarako kodea. Historia eta esperantza uztartuz, etsipenaren ostean esperantza politikoa eraikiko dugulakoan.

Egun etorkizunarekin daukagun harremana aztertzen badugu, men-debaldeko demokraziek etorkizunarekin duten harremana, berrikuntza-ren liturgia eta ilusioari buruzko gogoeta guztiak gorabehera, nire ustez XXI. mende hasieran konfiantzarik eza da ezaugarri nagusia. Ez daukagu gizarteari esperantza emateko sistema handirik, ez eta amets egiteko utopiarik edo indar komunak martxan jartzeko helbururik ere. Ikuspegi falta horrekin batera, ekintza politikoak ere nahiago du kritika ez piztea, helburu edo aldaketa handietara begira mugiaraztea baino. Izan ere, herritarrei gehiago eragiten diete arriskuek aukerek baino. Ez da promesa handiak egite-

ko unea ere; haserretzeko, mintzeko eta biktima sentitzeko energia negatiboak mugiarazten ditu politikak. Horren aurrean proiektu politikoek esperantza, arrazoizkoa eta jakintsua, sortu behar dutela pentsatzea proposatzen dut. Inertzia baino ez baita izango bestela aurrera egiteko.

Gizarte post-heroikoaren politika.

Xarma galtzea... Konfiantza eza... Zuk ez duzu uste jendeari politika interesatzen ez zaionik, halere. Despolitizatu baino gehiago, politikak sakratutasuna galdu du. Diozunez, demokraziek interes falta handia jasan dezakete. Baina gai izango dira kultura politiko berri baterako aldaketa "jasateko"? Eta baietz diozu. Horixe arrazoitzen duzu liburuan. Laburtuko?

Ez da komeni "konfiantza falta" hori gaizki ulertzea. Ez dugu ahaztu behar botere absolutuarekiko konfiantza falta gure erakunde politiko-en jatorrian dagoela. Demokrazia konfiantza mugatu eta ezeztagarriko sistema izan da betidanik. Politikarik gabeko gizartean, ez ote gaitu etsitzen antzinako lidergo politikorik ez izateak? Hau da, lidergo enfatiko eta hierarkikoa, ez horren demokratikoa.

Egungo konfiantzarik eza bat dator heroikoa ez den eta politika lehengo dramatismorik gabe bizi duen gizarte aldaketa logikoarekin. Ez da gauza bera demokraziak gogo bizirik ez sortzea eta etsipen horrek gure bizimodu politikotik aldentzeko joera sortzea. Egunkariak edo alderdiak oso gustuko ez izateak, esaterako, ez du esan nahi horiek desagertzea nahi dugunik. Politikari sakratutasuna kentzeak ez du esan nahi edozer onartzeko prest gaudenik. Baina pasiorik eta grinarik gabeko jarrera dugu politikarekiko. Politikarik gabeko etorkizunaz baino gehiago, politikari sakratutasuna kentzen dion etorkizunaz ari gara gehiago. Politikari arretarik ematen ez diotenek etengabe abantailak espero dituzte politikatik, eta politikak beren exijentziak eta nahikeriak betetzen dituen zaintzeaz arduratzen dira. Baina horien helburuak ez dira guztia hartzen duen politika heroikoan kokatzen.

Hala ere, gizartea ordezkatzeko duen demokrazia babesten duzunean, zehaztasun asko daude, eta gure kultura politikoa krisian dela ere onartzen duzu. Zuzenketa asko behar ditu, baina ez duzu ordezeko egokirik dagoenik uste. Politika aukera eta arriskua da. *Non futur* pentsamenduaren aurrean baikor zaude. Berez zara baikorra, edo beharrezkoa delako?

Optimista izatea behar morala da nire ustez. Munduan zorte txarreko asko daude, egoera gaizki dagoela gogorarazten digute etengabe eta ez digute horiek konpontzeko ino-

lako biderik proposatzen. Optimismoa, ordeza, estrategia jakintsuetan oinarritzen da, edo gutxien dakitenak nahasteko amua da. Horregatik, nahiago dut esperantza politikoz hitz egitea. Helburuekin kontuz ibiltzen erakusten digu esperantzak. Sistema politikoan automatikoki inolako konfiantzarik ez izateak zerikusi handiagoa du erakundearen ahalmenarekin, gure helburuen hipertrofiarekin baino. Politikak lorpen heroikoen osperik ez badu ere, gizarte proiektu eraldatzaileen ikuspegi mesianikoak etsipen enfatiko edo proposamen apokaliptiko bihurtu dira. Gogo falta horretan lortu gabeko helburuak daude, eta ez dugu ikasi horre-

“Etsipenek exijentzia eta desadostasun berriak proposatzen dituzte, eta gizartea garatzeko indarra dira. Horregatik, eszeptizismo optimistaren alde egiten dut”

kin bizitzen. Horretarako, etsipena heroikotasunaren ostean kudeatzen ikasi behar du politikak eta aukeraz beteriko eremu gisa ulertu behar du. Etsipenek –saihestezinak direnak– exijentzia eta desadostasun berriak proposatzen dituzte, eta gizartea garatzeko indarra dira. Horregatik, eszeptizismo optimistaren alde egiten dut, gauza seguru gutxi baina aukera asko duena. Ildo horretan, esperantza demokratikoa

ere aipa genezake, ez inozoa eta ez gehiegi fidatzen dena, etsipena eza gutzen duena eta horri esker promesekin gehiegi fidatzen ez dena, baina esperientziari esker, onena lortzea espero duena.

Amaitze aldera. Zure liburuan gizarte post-heroikoa aipatzen duzu. Nola islatuko zenuke hori Euskal Herrian? Gure herrian, ETA fenomenoak kontraesanean jartzen du errealtate hori interpretatzeko modua. Zenbait intelektualek edo pentsalariek ez dute errealtatea interpretatzeko modu hori.

Euskadirako ere balio dute gainerako herrialdeetarako balio duten formulek. Ez gara horren arraroak edo bereziak. Egia da baieztapen heroikoen bidegurutzean gaudela. Diskurtso politikoan heroiak, biktimak, martiriak eta errudunak daude, eta borrokalekua lagunak eta etsaiek baino ez dute antolatzen; hau da, guk eta haiek. Hala ere, egiazki dirudien bezalakoa da? Garai epikoetan gaudela esan nahi du? Politika gerra lorpenatzat ulertzen eta bizi dugula? Egoera hori egoki interpretatzeko, erretorikaren itzulpen praktikoa –erretorika baino dramatikoagoa den zerbaiten aurrean egongo bagina bezala– logikoa izango litzatekeen pentsatu behar dugu. Egia esan, egungo egoera politikoaren oraina ez da diskurtsoetan azaltzen dena baino lasaiagoa. Oraina halamoduzkoa da, etsigarria, baina hala ere ez dute heroiek kudeatzen, ez eta porrotek eta garaipenek erabakitzen ere. ■

Atxaspi hotela

Bittoria kalea 24 • 31770 LESAKA
Tel.: 948 637 536 • www.atxaspi.com

Zergatik igotzen da petrolioaren prezioa?

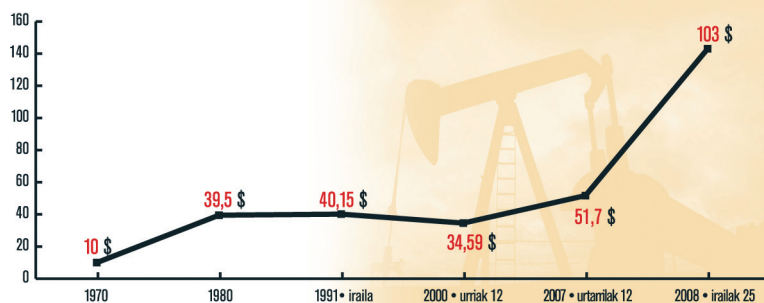
Petrolioaren prezioa izugarri igo da azken urteetan, baina bereziki nabarmen azken urtean, eta horrek munduko ekonomian eragina du, euskal ekonomia barne. Zergatik igotzen da petrolioaren prezioa? Nork igoarazten du?

JUAN MARI ARREGI

1970. URTEAN Brent petrolio upela 10 dolarren azpitik zegoen. 1980an, upeleko 39,5 dolar ziren. 1991ko irailean, upeleko 40,15an zen prezioa. 2000ko urriaren 12an 43,59an zen. 2007ko urtarrilaren 11n upeleko 51,7 dolarretara iritsi zen. Urtebete pasata, prezioak upeleko 103 dolarretaraino egin du jauzi. Logikoa al da bereziki 2007ko urtarrilean hasi eta gaur arteko igoera azkar eta progresiboa? Zergatik egiten du gora petrolioak? Nork edo zerk igoarazten du petrolioaren prezioa? Mundu osoan baina bereziki Txina, India eta gainerako herrialde emergenteetan hazten ari den eskaeragatik al da? Halako eskaeraren aurrean eskaintza eskasia dagoelako ote da? Ala, alderantziz, petrolioaren eskaria hazi arren, eskaintza ez da eskasa, baina finantza sektorean hainbatek petrolioaren prezioarekin espekulatzen du, beste hainbat lehengaiekin egin bezala?

Denetariko iritziak daude. Petrolioaren eskaera hazteak eragina badu ere, gordinarekin zerikusia duten adituen eta elkarten iritzi kualifikatuek diote petrolioaren prezioak gora egitearen erantzukizunaren zati handi bat finantza espekulazioari egotzi behar zaiola. Bada zifra zehatza ematen duenik ere: petrolioaren prezioaren eboluzioaren erantzukizuna finantza espekulazioari dago-kio % 80an.

PETROLIOAREN PREZIOAREN BILAKAERA

Finantza espekulazioa

Orain dela bi hilabete Madrilen burututako petrolioaren Munduko Kongresuak garbi esan zuen petrolio horniduraren faltarik ez dela. Alegia, ez dago eskaintza eskasiarik eta, beraz, ez da horixe petrolioaren prezioaren hazkundearen arrazoia, mendealdeko zenbait multinazionalak eta gobernuak esaten duten moduan. Hortaz, LPEEko (Lurralde Petrolio Esportatzaileen Erakundea) idazkari nagusi Abadia Salem El Bradik Madrilen zera esan zuen publikoki: “Asko eta asko aberasten ari dira petrolio falta deneko mitoiari esker”. Hain zuzen, haxe gaine-

ratu zuen: “Merkatuak berriro eskaera eta eskaintzaren arteko harremanaren arabera jokatuak balu, prezioek behera egingo lukete”.

Testuinguru honetan, nazioarteko ekonomian prestigioa duen George Soros aberats okituak publikoki zera aitortu du: “Espekulazioak gero eta eragin handia du petrolioaren prezioan eta honek burbuilen ohiko itxura parabolikoa du”. Ildo berean, Oppenheimer & Co-ko zuzendari gerente Fadel Gheit-ek dio eskaera eta eskaintzaren jokoak ezin duela azaldu prezioa, % 60 baino gehiago haztea, sei hilabete baino tarte laburragoan. Robert Mabro, Oxford Institute of Energy Studies-eko presidenteak eta zuzendari ohiak dio “etorkizunen merkatua”n jokatzen diren produktuen artean bat gehiago baino ez dela petrolio.

Etorkizunen merkatua finantza tresnen merkatua da, “petrolioaren etorkizunen kontratua” izenekoa.

AEBetako kongresuak berak gaur egun petrolioaren negoziaketaren %70 espekulazioa dela onartzen du

Zer da petrolio upela?

Petrolio upela 159 litroren balioa duen neurri unitatea da eta munduko merkaturik sentikorrenean saldu eta erosteko erabiltzen da.

Zer lortzen da petrolio upel batetik?

✓ %45 produktu ertainak: %38,2 gasolioa eta %6,5 kerosenoa.

✓ %34 produktu astunak: %17,8 asfaltoa eta %16,2 fuela.

✓ %21 produktu arinak: %18,5 nafta eta gasolina, eta % 2,7 GLP.

Petrolioaren prezioaren kotizazioa ezagutzeko orduan bi erreferentzia erabiltzen dira: Brent upela, Europarako, eta Texas upela Amerikarako. Hortaz, munduan petrolioaren prezioaren kontratazioak eta negoziatioak bi bide dituzte. Bata, Amerikako Estatu Batuetan, New York Mercantile Exchange-ren, NIMEXen bidez, non West Texas izenez ezagutzen den petrolio kontratatzen den. Eta bestea, Londresen, Intercontinental Exchange-ren, ICE-ren bidez, non Europarako Brent izena duen petrolio negoziatu eta kontratatzen baita. Beraz, Brent erreferentziatzeko petrolio da Europan, eta Texas, Amerikan.

Texaseko petrolio ustiaketa, munduan dagoen urre beltz egarria ase nahian.

Etorkizunen kontratuak, bi urtean 1,7tik 8 bilioi dolarretara iritsi dira. Energiaren prezioaren eboluzioari lotutako 630 funts daude. Zer egiten dute mota honetako funtsak? Espekulatu. Etorkizunen kontratu bat erosten edo saltzen dutenek ez dute (salbuespenak albait) fisikoki benetako petrolio upel bat eman edo hartu nahi. Inbertitzaile horiek kontratu horiekin jokatzeko erosi eta gero prezio altuagoan salduta etekina lortzeko itxaropena dutelako; edo, alderantziz, tarte egiteko asmoa dute prezio batean saldu eta geroago prezio baxuagoan erosi. Beraz, ez dute petrolioaren prezioan interesik, une batetik bestera prezioek duten aldean baizik. Eta nork menderatzen ditu etorkizunen merkatu horiek? Betikoek. Bankak eta finantza erakundeek edo estaldura funtsak. Horiexek dira petrolioaren prezioarekin espekulatzen dutenak eta prezioak gora bultzatzen dituen esku "ikusezina".

Horrenbestez, AEBetako Kongresuan herrialde horretako etorkizunen finantza merkatuen ikuskatzaileak berriki esandakoarekin bat gatoz: "Petrolio gordinaren negozioren %70 espekulazioa da gaur egun". Alderdi Demokratiko ordezkariak, iritzi horren berri izan eta gero, hauxe esan zuen: "Honek galdearazten digu petrolioaren etorkizuneko prezioak ez ote diren azpian dagoen horniduratik eta eskariaren oinarritik bereizi, eta lehenagaien merkatuak ez ote diren bihurtu herritar amerikarren kontura aberasten diren eskurpulturik gabeko espekulatzailentzat kasino..."

NEA: eskaintza eta eskaria

Nazioarteko Energi Agentziak, NEAk, petrolio gordinaren merkatuak gutxienez 2013 arte tentsioak jasango dituela dio. Petrolioaren prezioaren igoeraren arrazoiei dagokienez, agentziaren ikerketa zuzendari Lawrence Eagles ez dator bat erantzukizuna finantza espekulazioari egozten diotenekin.

Zentzu horretan, Eaglesek esan zuen petrolioaren prezioaren igoera espekulazioaren ondorio dela adierazten duten "zeinu nabarmenik" ez dagoela, biltegiatze mailak (stock-ak) ez baitu islatzen espekulazioa helburu duen metatzerik. NEAren esanetan, prezio altuak, batez ere, eskaintza eta eskaeraren jokoaren eta horniduraren behin-behineko mozketaren ondorio dira. ■

TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 · Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 · Hernani -Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 · Fax: 943 552 816 · info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

Ohol gainean ibiltzeko hiztegia sortzen

Surfa mundu bitxia da ezagutzen ez duenarentzat. Modako kirola, aberaskume pijoeekin, erdarekin, “guai”keriekin lotu izan da. Euskara osasunez olatu artean zer moduz dabilen jakin nahi izan dugu, eta Zarautza, Sopelara eta Angelura jo dugu.

ONINTZA IRURETA

Argazkia: Lander Arbelaitz

HARITZ LARRAÑAGA (1976) eta Mikel Troitiño (1969) 10-12 urterekin hasi ziren surfean Zarautzen (Gipuzkoa). Orain, Zarauzko Surf Eskolako irakasleak dira. Haurrak zirenean, surf giroan, euskararekiko jarrera nolakoa zen kontatu digute, baita orain hurrekin euskaraz aritzeko egiten duten ahalegina ere.

Bi hitzetan laburtu du Larrañagak haurra zeneko garaian surfean zegoen giroa: “Erdalduna eta diruduna”. Orain Karlos Arguiñanoren jatetxea dagoen inguru horretan elkartzeko ziren 20-25 lagun surfean egiteko. Bilbotik asteburutan eta udan etortzen zen familia bat zen surfzalea eta zarauztarrak haiengana hurbildu ziren. Ez zekiten euskaraz eta dirudunak ziren. Koadrilakoez edo ikastolako lagunek euskaraz egiten zuten, baina bilbotarrekin, Madrildik etorritakoekin eta guraso erdalduneko zarauztarrekin gaztelaniaz. Dirudieenez nahikoa lan bazuten aurreiritziz jositako kirola praktikatzeko, surfa kirola baino denbora alferrik galtzeko modua zela esaten baitzen; kanpoan olatuei begira egon, barruan arraunean egin eta noizean behin olaturen bat hartu. Etxetik hondartzara ez ziren jaisten orain bezala, neoprenotan eta hanka-hutsik, lotsaz-edo hondartzan aldatzen zuten arropa. Euskara? Bigarren mailako kontua zen.

Hamar bat urte geroago etorri zen aldaketa, Larrañagaren eta Troitiñoengana bederen. Kontzientzia piztu eta euskarari lotu zitzairen gehiago. Bidelagun izan zituzten,

Haritz Larrañaga urretxuar taldeari Zarautzen eskolak ematen.

esate baterako, Josu Urteaga eta Joseba Iriondo ezaguna.

Gaztelaniaren tokiaz galdetzeaz bat, ingelesak eta frantsesak duten eraginaz galdetu diegu. Nazioartean eragin handiena duten hizkuntzak aipatzerakoan sailkapena horrela egin dute: ingelesa, frantsesa, gaztelania eta portugesa. Ingelesak du lehentasuna eta eguneroko surf hiztegian jada sartuta daude ingelesezko hitzak. Euskarazkoekin ordezkatzeko ez omen da erraza. Frantsesak ere indar handia du, olatu eder asko munduko hainbat irletan daudelako eta irla horietako batzuk Frantziaren koloniak dira.

Hitzak sortu eta erabili, lehenak ezinbestez bigarrena behar duela

dio Larrañagak: “Baserriaren edozein zati edo elementu izendatzeko hitzak baditugu euskaraz, baina surfaz hitz egiteko...”. Ohikoenak hitzak ingelesetik eta gaztelaniatik itzultzea da, baina zalantza asko izaten dute. Esate baterako, ohol eta guzti aparraren azpitik pasatzea gaztelaniaz *hacer el pato* edo *hacer la cuchara* esaten da. “Ahatearena egin” formula pentsatu zuten baina, batetik, kopia borobila da eta bestetik, ahoskatzeko aldrebeza. Larrañagak eta Troitiñok surf eskolan “azpiratzea” erabiltzen dute. Beti sortze lanean aritu beharrean arraun munduari ere begiratzeko diote, batez ere olatu guneei eta formei buruzko hiztegia abera-

Sopelako surf giroan

David Bustamante surfleriak hamabost bat urte daramatza Sopelako (Bizkaia) Peñatxuri surf eskolan. 33 urte ditu eta haurra zela ezagutu zuen giroa oso erdalduna zen: "Uretan hitz bat ere ez zen entzuten euskaraz". Duela hamar urtez geroztik ordea, gauzak aldatzen hasi dira, Bustamantek dioenez, "orain giroa euskaldunagoa da, oso erraza geneukan hori hala izateko".

Surf eskolan Sopelako haur-gazteak izaten dituzte, ia denak euskaraz moldatzen dira. Baten batek euskaraz aritzeko arazoak baditu irakasleak ez dira di-da batean gaztelaniara lerratzen, talde osoari euskaraz egiten diote eta gehienetan deserosotasunik gabe moldatzen dira denak. Beraien artean gaztelaniaz egiteko ohitura dute haurrek eta Bustamantek ezinbestekotzat jo du eskolako irakasleek euskaraz egitea beraien artean, bestela akabo. Hori bai, hala moduz 16 urtera arte egiten dute gaztetxoek euskaraz, baina behin adin horretatik aurrera, "euskara ez da guai'a eta ligatzeko garaia iristen zaienean gaztelaniara jotzen dute".

tsa delako. Bestalde, alboko herrietan erabiltzen diren hitzei erreparatzen diete. Zarautzen ondarroarrei, oriotarrei edo Adunakoei entzundako formak paperean idazten dituzte. Paperean geratzen dira ordea, erabiltzen ez badira. Eskolara datozen haur eta gazteekin egiten dute ahalegina euskaraz egin dezaten, eta horrela, surfeko hizkerara garatu dadin.

16 urtera arte lortzen omen dute haur-gazteek euskaraz egitea, batzuetan ahalegin berezia eginez. Izan ere, taldean batzuetan izaten baita euskaraz ez dakien bakar hori; horrelakoetan bi irakasle aritzen dira bata euskaraz eta bestea gaztelaniaz. Gero eta gehiago euskaraz eta ingelesez egiten dute, udan kanpotarrak baitatoz. 16 urtera arte esan dugu, adin horretatik aurrera argota erabili nahi dute, hitz "guai"-ak, eta euskarra mantentzeko komerikak.

Kontzientzia piztu bidaiatuz

Olatuak, olatuak eta olatuak. Horren bila joaten dira surfleriak munduko beste puntako irla galduetara ere. Hasierako urteetan surfleriak ez omen du galdetzen nor bizi den irla horretan, ez zein hizkuntzatan hitz egiten duen, ez zer moduz bizi den. Geroago ordea, jakin-mina sortu eta hara, askotan irlak frantziarrek edo britainiarrek kolonizatutakoak dira, ingelesa eta frantsesa hizkuntz ofizial dituztenak, eta bertako hizkuntzak, identitatea zapalduta. Orduan akordatzen da "turista-surfista" berak ere baduela hizkuntza eta irla galdu horietako batean iaz ezagututako surfleri alemaniarrek "egunon" eta "eskerrik asko" esaten dienean ilusio handia egiten diola.

Ereduen beharra aipatu du Troitiñok: "Aritz Aranburu bat

Glisseguna eta Uhaina surf eskola

Angelun (Lapurdi) Seaskak irailaren 21ean egin berri du Glisseguna. Irristatzearekin zerikusia duten kirolak eta euskara batu zituzten egun hartan. Festa betean ibili ziren haur, gazte eta ez hain gazteak. Asmoa euskarak kirol berrietan ere muturra sartzea.

la urte osoz Kortsarioak hondartzan aritzen da surf eskolak ematen Iban Iturbide. 37 urteko angeluarrak Uhaina surf eskola gidatzen du eta handik igarotzen diren haur-gazteen hizkuntza ohiturak aipatu dizkigu. Ikas-toletakoak doazenean eta Udaleku programaren bidez doazenean eskolak euskaraz ematen ditu, baina jendea bere kasa doanean apenas euskaraz aritzen den eskolak ematen, frantsesez eta gero eta gehiago ingelesez aritzen da.

izatea, euskaraz ariko diren surf eskolak, txapelketak, dendak... eta Frantzia eta Espainiari begira egon beharrean, euskarari eta ingelesari heldzea".

Surflari zarautzarrek itxaropena dute masifikazioak bereziak garenaren kontzientzia piztuko duela. Troitiñok hala dio: "Orain, euskaldunok bagara nahikoa *souvenir* surf munduan, baina masifikazioari esker kontura gaitezke gutxi garela eta besteengandik bereizten garela". ■

bertso saioa

Eguna: urriak 12, igandea • **Ordua:** 17:30
Lekua: Tolosa Leidor Zinema

Bertsolariak: Maialen Lujanbio, Sustrai Colina, Bixente Gorostidi, Aitor Mendiluze, Jon Maia eta Beñat Gaztelumendi • **Gai-jartzailea:** Saroi Jauregi

TOLOSAKO UDALA

Antolatzailea:
Euskara Batzordea

Laguntzailea:
Gipuzkoako Bertsotzale Elkarte

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Estebe Eiherabide EEPko zuzendari berria

JEAN CLAUDE IRIARTEK urriaren 16an Euskararen Erakunde Publiko-ko zuzendari kargua utziko du Pirinio Atlantikoetako Kontseilu Nagusia-arentzat hasiko delako lanean. Kontseilu Nagusian hezkuntza gaietako arduraduna izango da Baionako egoitzan. Iriarteren lekukoa hartuko du Estebe Eiherabidek.

Patxi Uribarren euskaltzain berria

HENRIKE KNÖRR zenaren aulkia beteko du Patxi Uribarren aramaioar-
rak (1942). Euskaltzain oso izateko proposatu dute Jose Luis Lizundia,

Andoni Sagarna, Sagrario Aleman eta Jean-Louis Davantek.

Corpusa, kitxua eta aimara atzerrian irakasteko

MIRIAM YATACOK, Long Island Universityko soziolinguistak, eman du corpusaren berri (<http://nilavilgil.wordpress.com>). Alegia, corpus linguistiko-pedagogikoa lantzen ari dira kitxua eta aimara atzerriko hizkuntza moduan unibertsitateetan irakasteko. Berak dioenez, bai Amerikako Estatu Batuetan eta baita Europan ere gero eta irrika gehiagoz aztertzen dira Hego Amerikako hizkuntza indigenak. Gero eta metodo gehiago daude

sarean hizkuntzok ikasteko. Hara adibide bat: www.ilcanet.org/ciberaymara/

Iruñerriko Kultur Zirkuitua

URRIAREN 22 ARTE hainbat abenturazalek euren bidaiaak kontatuko dituzte. Iruñerriko zenbait elkartek, Topagunea Euskara Elkarteen Federazioarekin elkarlanean, antolatu dute ekimena eta helburua euskara sustatzea izango da. Besteak beste, Alberto Iñurrategik *Begiz Begi* aurkeztuko du, Jose Ramon Agirrek Zeelanda Berrira eramango gaitu eta Amets Arzallusek eta Txomin Txuekak *Illimani: Boliviako hizpiak eta hizkiak* diaporama erakutsiko dute.

TALAIAN

Euskadiko Kutxaren gardentasuna

Erakunde finantzarioak garden aritzea ez da ohikoa izaten, batez ere euren irudiari negatiboki eragiten dioten datuei buruz hitz egiteko garaian. Gardentasunak, halere, beti edozein erakunderen irudia hobetzen laguntzen du, batez ere finantzarioen kasuan. Horregatik, iragan astean Euskadiko Kutxa erakundearen gardentasun adibidea nabarmenduko dugu oraingoan. Aurtengoa ez da banketxe horren urterik onena izaten ari, kiebra garrantzitsuak eta ordainketa-etendura azpimarragarriak zuzenean eragin baitio. Grupo Mondragón-eko kreditu kooperatibak iragan astean onartu zuen Lehman Brothers-en 162 milioi euro zeuzkala bonotan. Azken hori Ipar Amerikako erakunde finantzario garrantzitsuenetarikoa da eta zabor hipoteken ondorioz orain gutxi porrot egin du. Euskadiko Kutxak, bestalde, Urazca higiezinaren enpresaren ordainketa-etendura dela eta beste 73 milioi galdu ditu.

Euskadiko Kutxa izan da lehenengo erakunde finantzario euskalduna, eta Espainiar Estatuko lehenengotarikoa, Lehman Brothers-en porrotak ekar diezazkiokeen arriskuak publiko egin dituenak. Espainiar Estatuko banku eta aurrezki kutxa ugariri iparamerikar bankuen kiebrak ere eragin diela gauza jakina da; hala ere oraindik ez dute publiko egin galdutako milioi kopurua. Euskadiko Kutxak ziurtatu duenez, egoera honek ez du inongo arriskurik euren bezeroentzat, erosketa hau interes tipoen jaitsieraren operazioetara zuzendu baitzen, eta ez inbertsio fondo, bezeroen pentsio edo baloreetara. Gainera, arrisku horiek estaltzeko beharrezko aurreikuspenak hartu dituela adierazi dute. Euren arriskuak publiko egitearekin Euskadiko Kutxak erakutsitako gardentasuna eta gaurdaino erakutsitako gestio serio eta profesionalak bezeroen konfiantza mantentzen laguntzen dute. Nire konfiantza badute.

Juan Mari Arregi

BAHEA

Xavier Rubert de Ventós-ek *El País-en* esanak: “Norbaitek esan zuen ‘hizkuntza Armada duen dialektoa’ dela. Manifestuak idazten dituzten hainbat espainiarrek, ez hain agerikoak eta liskartiak, badirudi ulertu dutela ‘hizkuntza Estatua daukan dialektoa’ dela. Bada guk ere, katalanok, hizkuntza izateko Estatua behar badugu, lor dezagun, eta gainerakoa eman-go (eta onartuko) zaigu. Horretara garamatzate Fernando Savaterren argudioek: ‘Koska ez da —dio berak— elebitasuna, inondik ere, nazionalistek euren autonomiei ezarri nahi dieten *biestatismoa* baizik’”.

Juan Kruz Igerabidek *Deia-n* esanak: “Labur eta sinpleki esanda: deklinabideko kasu guzti-guztiak hutsik egin gabe ikastea bezain garrantzizkoa da, edo gehiago balio du, eskutitz bat ondo egiten ikasteak edota jendaurrean ondo hitz egiten jakiteak. Gramatikaren funtzionaltasuna aldatu da”.

Ibarretxe-Lopez, lehia zabalik da jada

JUAN JOSE IBARRETXE lau-
garrengez EAJren hautagaia
izango dela jakin ondoren, saio
berri honen ezaugarritzea da
orain airean geratzen dena.
Joango da zehazten apurka,
baina beti ere EAJren baitan
diren bi sentsibiltate nagusien
nahietara egokitu beharko da:
Ibarretxek berak azken bi
legealdietan gidatu duen ikus-
pegi soberanista eta gaur
egun EBBk ordezkatzeko duen EAJ-
ren ohiko pragmatismoa.

Lehenik eta behin, pragmatismo
horrek hauteskundeetarako Ibarre-
txeren hautua egitearen aldeko
apustua dakar, batzuetan desero-
soa izanagatik ere, jeltzaleen artean
egun dagoen liderrik sendoena
delako. Eta, bestetik, PSOE eta
PPren botoei aurre egiteko, egungo
Ajuria Eneko maizterra delako boto
bilketarako apusturik eraginkorra.

Horren lehen adierazlea EA da:
Joseba Azkarraga hasi da jada
EAJrekin koalizioan joateko kanpai-
na egiten. Eta EAK bakarrik joatea
erabakita badu ere, oso posiblea da
azkenean 2001eko eta 2004ko koa-
lizioa berriz errepikatzea.

Bere alderditik harago ere Ibarre-
txek badu irudi on eta jarraitailerik,
eta egia esan indar abertzaleek
beharko dute tiradizorik PSEren bul-
tzadari eusteko. Egia da Patxi Lopez
oso urruti dagoela Ibarretxek duen
karismatik, baina egia da baita ere
PSE gorako emaitzak ari dela erakus-
ten azken hauteskundeetan, izan
hauek mota batekoak edo besteko-
ak. Haga horri eusten diote sozialis-
tek tinko, esanez gizarte aldaketaren
fruitu direla emaitzak eta abertzaleak
ez direla hortaz ohartzeko. Patxi Lope-
zek irudi sendoa irabazi du sozialis-
ten baitan, baina hala ere, lehenda-
karitzarako hautagaitza hobia ere
aurkez zezaketela entzun izan da,
batez ere Bizkaia aldean: Eduardo

Madina moduko apustu
gazte batekin, PSEk alterna-
tiba sendoagoa osatuko
lukeela uste du askok.

Ibarretxeren popularita-
teak jeltzaleen lerroak
samur gainditzeko baditu
ere, Ibarretxe Plana eta Kon-
tsulta Legearen porrotek
asko higitu dute bere iru-
dia, batez ere printzipioeta-
ko tinkotasun hori praktika
politikoa oraingoz jarraipe-
nik ematen asmatu ez duelako.

PSEri ez zaio komeni PPrekin
2001eko koalizio espainiarzalea era-
tzea, baina sakonean orduan
eskaintzen zuten apustu bera da
euskal gizarteari eskaintzen diote-
na, batez ere PSOEek Loiolako proze-
sua guztiz baztertuta duenean.

2001ean bezala, oraingoan ere
lehia zorrotza aurreikusten da, area-
go oraindik ENAMEk bere ordezkari-
ritza eratzeko zailtasun oso handiak
izango dituenen. Zentzu honetan,
ezker abertzalea jadanik zerrenda
erabat garbia prestatzen hasia dela
argitaratu zuen joan den igandean
El País-ek. Zerrenda osatuta ere,
denak adierazten du oraingoan ez
zaiola ubiderik utziko.

gure!
arteak
euskaraz

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

Londresen igarri da gerrikoa estutzea modan dagoela

Europar etxegintzaren burbuila Irlandan, Britainia Handian eta Espainian puztu zen gehien. Hura lehertzearekin batera gertatu denez finantz krisia, hiruok jasango omen dute denetan gordinen atzeraldi ekonomikoa. Ingalaterran dagoeneko nabarmenak dira kontsumitzaileen ohitura aldaketak.

DIBORTZIOAK GUTXITU EGIN DIRA krisiarekin, eta Bartzelonako *El Periódico de Catalunya* esan duenez – atzo arte anekdotikoa izango zen gaiari editoria- la eskainiz– agintariek neurriak hartu behar dituzte, dibortzioa ez dadin bihurtu aberatsen eskubide. Horren aurretik, Espainiako hedabideek ozen iragarri dute autoen salmenta ia erdira jaitsi dela, hiper eta superretan marka zuriko produktuak gero eta ugariago saltzen direla eta turismoa egin duten herritarrek opor laburrago eta merkeagoak egin dituztela. Hego Euskal Herrian joera berak igarri dira.

Higiezinen burbuila Erresuma Batuan urtebete lehenago lehertu zenez, AEBekiko lotura oso estua duelako, britainiarrek hilabete luzeak dararmatzate finantz krisiari emaniko belarrondokoak jasaten. Hori dela eta, herritarrek kontsumitzeko moduetan egindako aldaketak dagoeneko nabarmendu dituzte. *The Guardian* eta *The Independent* egunkariak erdi mailako klaseko jendeentzat ari dira, eta herri anglosaxoietan diruaz asko hitz egiten denez, informazio ugari sortu dute krisiak jada eragin ohitura aldaketek.

“Zaparradan datozen datu berriek erakusten dute urte batzuetan kreditu bidez erosten aritu ondoren gutxi gastatzeko aroa itzuli dela”. Horrela hasi duen artikuluari David Theather-ek izenburu hau ipini dio: “Kotxetan, pentsiotan eta aurrezkitan gutxiago

gastatzen da eta janari merkeagotan gehiago”. Herritarrek gerrikoa estutu nahian ari direla erakusten duten datuok eman ditu aurrerago: kotxe berrien salmenta 1966ko kopuruetara jaitsi da, zahartzarorako pentsiotan inbertitzen dutenak lehen zazpi milioi herritar baziren orain milioi bakarra dira, familien aurrezte tasa 1950eko mailara makurtu da, Sainsbury’s komertzio kateak marka zurietan salmentak %6 handitu ditu...

“Aldi efektua” aipatzen da Erresuma Batuan. Gurean Día edo Lidl efektua esan beharko genuke. Prezio merkeetan berezitatutako Aldik abuztuan aitortu zuen aurreko hiru hilabetetan salmentak %20 handitu zituela, eta areio duen Lidlek %12,3.

Komertzioaren beste muturrean, janari biologiko edo organikoaren salmentak %20an jaitsi ziren. “Kontsumitzaileak abandonatu egin ditu bere ohitura etikoak jaki merkeagoen faboretan”. Sos gutxiagoz, hilabete bukarara iritsi behar da nola edo hala.

Autoen salmentan ipurdikorik handiena marka garestienek jasan dute, logikoa denez: Land Roverrek %58ko jaitsiera, Jaguar-ek %41ekoa, BMWk ia %40koa... Baina kotxearen ikurra baino askoz inportanteagoak diren pentsio planak ordaintzeari ere uko egin diote familia askok, eta familien aurrezte tasa %1,1era jaitsi iazko %2,1etik. 1993an %10,7 zen!

Anette62 izeneko batek Interneten zabaldu duen argazkian Sainsbury’s hipermerkatu katearen publizitatea ageri da. Kalean ipinitako afixa handiak hizki txikitan “2007ko urtarriletik 3.000 prezio baino gehiago jaitsi ditugu” dio. Eslogan nagusia –“Marka handiak, prezio txikiagoak”– zikinduz norbaitek ganberrozeria egin du eta espraiz aldatuta dio “Marka handiak, buztan txikiak”. Buztan, kirten, potto... Iragarkiarene ezkerreko txokoa irakur daiteke “Sainsbury’s, aurrezteko modua”. Erosteke, jateko eta orohar bizitzeko moduetan aldaketak eragingo ditu krisiak. Aldiz, badirudi lehenean segiko duela komertzioa kate handietan zentralizatzeke joerak. Gertuko merkataritza txikiak gogor egin beharko du lan bizirauteko.

Bezzeroaren sakeletako idorteari aurre egiteko, konpainiek eskaintza bereziak orokortu dituzte. Janari komertzioek publizitate kanpainak horietan zentratu dituzte. Baina ostalaritzak ere egokitu nahi du garai berrietara. Pimer Inn bezalako hotel kateek “bat ordaindu eta bi erabili” sistemari ekin diote. Berdin ostatu eta jatetxeek, menu merkeagoak eskainiz.

Zopa ahula, azukrea eta koipea

Bezzeroak lehen adina doazkiela dioten komertzianteeke ere aitortzen dute erosteko ohiturak aldatu direla. John Lewis taldean –hemengo Eroski edo Carrefourren pareko almagarenak dira– etxeetarako hornikuntza sailean diote orain jendeak sofa eta altzari handi gutxi erosten duela, aldiz zetazko estalkiak, pinturak eta paper tindatua bezalako osagaiak gehiago. “Lehendik dauzkaten tresnak eta gelak berriztatzen ari dira, berriak erosteko partez”. Autoen piezen saltokiak ondo ari dira lanean, txoferrek ezin dutelako taillerrearen lehen bezain erraz jo.

Turismoa egiteko moduan berdin, aldaketak. Urrutira bidaiatzen zuen askok aurtan Britainia Handian egin ditu bakantzak. Hondartza ingelesetan aspaldiko jenderik gehiena ikusi da.

Jonathan Owen-ek *The Independent*en aipatu du estualdi ekonomikoa sukaldaritzako liburuetaraino iritsi dela. Bere artikuluaen titulua, *Gruel all*

round as the Victorian workhouse diet makes a comeback, euskaraz ipini beharko genuke: “Aspaldiko asiloetako dieta dator berriro, zopa zaharra denontzat”. Ingeleseko *guel* oloz edo garagarrez egindako zopa urtsua da, gaztelaniaz *gachas* deitzen dutena. Euskaldun askok oroimenean gordeta dauka horren paraleloa: aspaldiko morokila.

Charles Dickens-ek bere kontakizunetan deskribatzen zuen zopa ahul haren garaietako liburua publikatu da Londresen: Babes-etxeetako Sukaldaritzaaren Eskuliburua. 1901ean Londresko Sukaldaritza Eskolak plazaratu zuen eta orain faksimilean eskaintzen zaio irakurleari, bertako errezeta zaharrez gain sukaldean dirua aurrezteko aholku asko emanez. “Barazki eta fruituak oso urri ageri dira liburuan —dio kaze-

tariak— eta ahaztu ditzakezu belar eta espeziak, gatza eta biperraz landa”.

Moda bihur daiteke. Delia Smith-ek berriro argitaratu du 1970ean *best seller* izan zen *Frugal Food* liburua. Honek ere osagai merke egindako janariak proposatzen ditu, tartean gaur etxeetan ahaztuak diren plato asko, etxeko postreak, eta sukaldatzean dirua aurrezteko martingalak. Ohitura aldaketa liburuetatik askoz harago doa. Etxeetan gero eta gehiago erabiltzen da sukaldea, eta aurreztu beharrak ekarri du otordu bateko soberakinak beste baterako jasotzea.

Egia da XXI. mende hasierako krisi honen beste ezaugarrietakoa janariaren prezioen igoera izugarria dela. Baina gizakiaren elikadurak, egokia izatekotan, edozein koste murrizketa jasan al

dezake? Kulturatik eta gastronomiatik kritikatzan dute batzuek joera berria, janari pisu eta zaharkituetara itzultzea ona izan ezin delakoan.

Komertzio kate handiek berehala ulertu dute herritarraren estuasuna eta janari merkeagoak hasi dira iragaritzen. Baina zein motatako jakiak? Britainia Handiko Kontsumitzaileen Elkarteak, *National Consumer Council* herritarren osasunaz da kezkatu. Supermerkatuek prezio merkeekin antolatu duten ofentsiban gehienbat eskaintza bereziak azukre eta koipe merkeko janarietan egin baitituzte.

Hiper eta super nagusiek egin dituzten 4.300 promozio ikertu ditu erakundeak eta ohartu erdia baino gehiago koipe eta azukre merkekoetan daudela oinarrituta, nahiz eta osasun arloko agintariak dioten jakioz gizakiaren dietan %7ra iritsi behar dutela gehiena jota. Zortzi eskaintza berezitatik batean besterik ez dira ageri fruituak edo barazkiak prezio merketuan. “Prezioa moztu da, bai, baina zenbat kostako zaio herritarrari?” galdetu du erakundeak txostenean.

Komertzioak eraginda edo herritarren lehenagotik jaki ustelen *yonkei* bihurtuta daudelako, krisi ekonomikoak azukre eta koipe merkeetarako joera areagotu egingo duela dirudi. Tarteka jatetxera jotzen zuen herritar erdi mailako askok festa etxean egitea deliberatu duenean, atez atez pizzak saltzen dituztenen negozioia indartu dela diote zifrek. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
Zinkunegi Optikan**

Aukerarik
zabalena
bataurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
bataurrekoetan.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Jose Ignazio Ansorena

Trijeminoa

Donostian XX. mendearen hasieran “trijeminoa ukitzea” esaera hitzetik hortzera erabiltzen zen. Kontu fama-tua baitzen Fernando Asuero dokto-reak trijemino nerbio hori sudurretik sartutako ziritxo batez ukitu eta gaitz guz-tiak sendatzen zituela... ustez. *Asuero terapia* teknika miragarri horren sona ez zen auzoan geratu. Espainia osoan hedatu zen, baita Ameriketara ere. Abestiak sortu ziren (Miguel Matamoros ezagunaren *El paralítico* esaterako), film dokumentalak, libu-ruak... Plaza bat ere sendagile ospetsuaren izenez bataiatu zen Errioxako Cihuri herrian.

Askorentzat salbatzaile eta itxaropen bakarra izan arren, Asuero doktorea per-tsona eztabaidatua izan zen eta istiluak sortu zituen, espetxetik ere pasa zelarik. Primo de Rivera jeneral diktadorearen babesa zuen eta horri esker hainbat kinka larritik onik ateratzea lortu zuen. Baina gaur egun inor ez da Asuero dok-tore harekin oroitzen, barre murrizta egiteko ez bada. Txerpolaria besterik ez omen zen.

Gaixo dagoenak osasuna amets. Garai eta egoera nahasie-tan salbatzaileen beharra eta desi-ra areagotu egiten da bizitzan. Horregatik edozer onartzeko prest egoten gara horrelakoetan. Badakigun arren salbatzaile gutxi etorriko zaigula, gu geu ez bagara.

* * *

“Etsipenezko garaiak bizi ditugu euskaldunok. Nekea handiegia da, zama ezin pisutsuagoa, ez dugu bidea-ren amaieran helburu txukunik soma-tzen... Ni eta beste asko ere, etsita gaude”. Horrela mintzatu zitzaidan bihotzez maite dudana adiskide bat joan den batean. Bel-dur naiz sentimentu hori zabaltzen bada ez ote garen salbatzaileak bilatzen hasiko.

Espainiako Zapatagin Nagusiak ere sal-batu nahi gaitu. Konpainia txarretatik libratu. Ondo eta zuzen ibil gaitezen oine-takoak egokitu dizkigu. Bere neurrikoak orde. Penduluaren jokoa eginez, ETAre-kin negoziatzetik beste muturrera pasa da

JUDIT FERNANDEZ

bat-batean. Ez kontsultarik, ez EAERik, ez Amnistiaren Aldeko Batzorderik, ez EHAKrik. Lehen ere beste batzuek Bata-suna, *Egin* edo *Egunkaria* gizartetik ezaba-tu zituzten era berean. Trijeminoa ukitu digu euskaldunoi. Ez du osaketarik lortu-ko. Txerpolarien arazoa da.

Zerbait lortu du baina. Askoren etsipe-na. Ez berak bakarrik, ETaren kolabora-zioa bikaina izan da horretan. Etsipena hortxe dago, ezker abertzalean ere, ez dago ukatzerik. Oraintxe, hau idazten ari naizela, gazte tropa bat dabil inguruan manifestazioan. *Eusko Gudariak* kantatzen hasi dira eta, beste garaietan ez bezala, behetik, do minorrean, hasi dira. Oso tonu baxuan. Itxaropen ezaren tonuan.

Ezker abertzaleko hainbat buruzagik guzti honen aurrean hiritarren erantzuna eskatu dute. Eskasa izango da eta beraiek ere jakitea espero dut (okerragoa izango litzateke ez konturatu izana). Zenbatetan eskatu diegu bada hiritar gehienok beraiei zerbait eta gorrarena egin dute? Hauek ere trijeminoa ukitu digute sarri.

* * *

Arnaldo Otegiarekin bat nator.
Bigarren atala jokatzeko dago
oraindik. Eskaera bat jokalaria guztioi.
Ez dugu txerpolaririk nahi, ezta
erositako epailerik ere. Mesedez,
ez jarrai publikoari trijeminoa ukitzen

»

Hala ere, itxaropenerako zirrikitua badago. Ez da inozokeria, ez da batzuk fede txarrez saltzen duten itxaropenaren irudi mengel min-dulina. Filosofo eta intelektual askoren iritziz, bizitzari aurre egi-teko modu intelijente bakarra da. “Esperantza gauzen ezagutza osoa da” gogorazten du Claudio Magrisek. Itxaropenak ez baitu

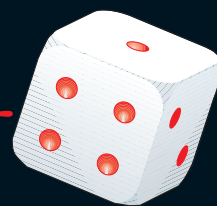
bakarrik gauzak eta gertakarien itxura eta azala ikusten, beren baitan dauden aukerak eta ahalmenak nabarmentzen ditu, eta konpromisoa hartzen hobera garatzeko.

Ni ere Arnaldo Otegiarekin bat nator. Bigarren atala jokatzeko dago oraindik. Eta, partida gehienetan bezala, jokalaria gutxi batzuk dira eta ikusleak milaka.

Eskaera bat jokalaria guztioi. Tematuta baikaude asko eta asko esperantzari eus-ten. Ez dugu txerpolaririk nahi, ezta erosi-tako epailerik ere. Mesedez, ez jarrai publikoari trijeminoa ukitzen. ■

ASTE HONETAKO

zozketa

Uztartza Aterpetxea

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Herriko plaza, 1
Aduna GIPUZKOA

Tel. 943 693 481

1

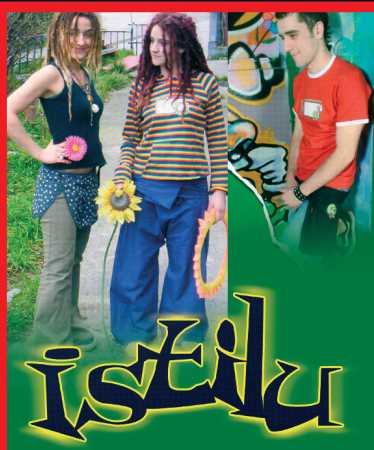
Urola Jatetxea

Afaria 2 lagunentzat

Fermin Calbetón, 20
Donostia GIPUZKOA

www.restauranteurola.com

2

Istilu banaketak

4 arropa sorta

Kalamua 25, behea
Elgoibar GIPUZKOA

www.istilu.com

3

Mirandaolako Burdinola

3 harpidedunentzat
bina sarrera

Mirandaola parkea
Telleriarte auzoa, z/g
Legazpi, GIPUZKOA

www.lenbur.com

4

Mokogorri eta Nairobitarra

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

ARTEZ EUSKARA ZERBITZUA

- Miren Olabarria Arana (Bergara)
- Juanjo Barandiaran Arratibel (Donostia)
- Alberto Los Arcos Fernandez (Aras)
- Jokin Sorozabal Ansa (Orexa)
- Xanti Saizar Arostegi (Tolosa)

EUSKAL BURDINAREN MUSEOA

- Txomin Etxebarria Bereziartua (Bilbo)
- Jone Illarregi Etxabe (Donostia)
- Jesus Aparicio De Castro (Bilbo)

TXIKI POLIT JATETXEA

- Maider Irurozki Artajo (Iruñea)

KIROLAZ BADAKIT

- Amara Berri AEK euskaltegia (Donostia)
- Euskal Irakaslegoa (Bilbo)

URRUTI SPORT

- Jon Mikel Intsausti (Zumarraga)

ARGIA

kontzertua

desordutan

Kerobia

Zea Mays

Urriak

31

22:00

Durangoko
PLATERUENA
kafe antzokia

ARGIAren harpidedun bazara deitu 943 36 72 85 telefonora edo bidali mezu bat gunea@argia.com helbide elektronikora urriaren 24a baino lehen eta eskatu zure **2 sarrerak DOAN**.

Leihatilan: 6 € • Aretoa bete arte